

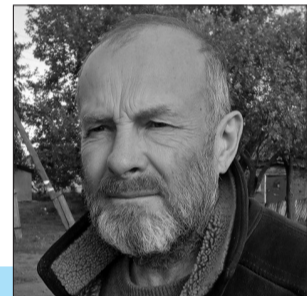
Днями в селі Дібрівка Лисянської громади на Черкащині відбулося відкриття пам'ятника жертвам Голодомору. Саме в цьому селі в 1932–1933 роках від голоду загинуло близько 300 осіб. Ініціатором встановлення пам'ятника став місцевий житель Віктор Слинько. Усі роботи чоловік виконав разом із підприємцями та за підтримки селищної ради. Відкрити пам'ятник надали право працівникам місцевого комунального підприємства. За інформацією Лисянської громади

ВІКТОР НАБРУСКО

7

ЄВГЕН ПАШКОВСЬКИЙ

8–10

ВАСИЛЬ ЯРЕМЕНКО

12–13

“Скриня” з лихоліття

У межах заходів до 90-х роковин Голодомору Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека та Полтавський офіс Українського інституту національної пам'яті (УІНП) влаштували презентацію дитячої книги “Скриня”. Нове видання з'явилося друком завдяки підтримці УІНП. В основі сюжету книги – історія однієї родини, дівчинки Ярини, які в лихоліття Голодомору врятувалися завдяки подвійному дну своєї скрині. Представили книгу дітям 3-х і 4-х класів шкіл Полтави.

Написала “Скриню” Катерина Єгорушкіна – українська поетеса, казкарка, психолог. Це літературно-художнє видання для молодшого шкільного віку, з QR-кодом та ігровою закладкою. Люстрації до книги підготувала Ірина Рудь-Вольга. Науковий консультант – Ігор Козловський.

“Скриня – річ корисна, однак і символічна. Ключ від неї носять на шії поруч із хрестиком. Тут зберігають найцінніші речі, складають цілюще зілля. А ще – насіння, яке допоможе пережити голод і засіяти нове життя. Багато було роботи над книгою. Аби вона вийшла живою – в ній мав бути емоційний заряд. Моя бабуся говорила зі мною про Голодомор. Про те, як померло дві її молодші сестрички. Як вони були багаті і як усе враз змінилось. Це мене пригнічувало, але й робило глибшою. Я хочу передати цей непростий досвід і своїм дітям, і тим, з якими працюю. Ці теми замовчувати не треба. Цей емоційний заряд створив метафори для цієї книги. Я боялась, що видавництво не захоче її друкувати, адже тема дуже непростя. Але якщо її не піднімати, боюсь, що ми можемо виростити невдячних споживачів, які не знатимуть, хто ми”, – розповіла авторка “Скрині” Катерина Єгорушкіна.

Завідувачка сектору розвитку дитячого читання відділу дитячого простору обласної бібліотеки ім. І. Котляревського Юлія Христова зазначила, що в центрі книжки – заможна щаслива родина, у якій добре господарство, вони вирощують сад, виховують дітей, і так вони жили доти, поки до них не прийшла російська комуністична влада і не забрала все.

“Мета книжки Катерини

Єгорушкіної – розповісти про тяжкий період в історії українського народу через метафори та порівняння, допомогти дітям усвідомити важливість своєї української ідентичності. У книзі простежується “принцип надії”, добро перемагає зло. Написано доступною дитячою мовою для наймолодшої аудиторії, для дітей віком від 6 до 10 років, по суті ця книга показує дорослим читачам – вчителям, як треба говорити з дітьми про Голодомор”, – зауважив у розмові з журналістами

представник УІНП в Полтавській області Олег Пустовгар.

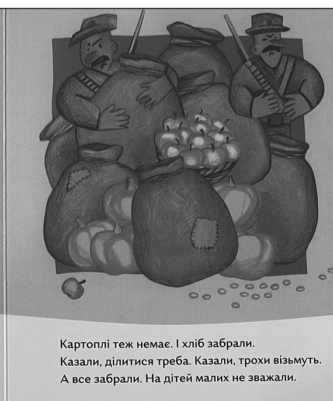
УІНП підготував спеціальні методичні видання на тему “Як говорити з дітьми про Голодомор”, серед яких і книга письменниці Катерини Єгорушкіної “Скриня”. Книга має на меті поліпшити методику та способи спілкування з дітьми про цю трагедію, уникнувши травматичного досвіду. Унікальність видання полягає в тому, що воно містить складові, котрі допомагають дорослим знайти правильні слова для обговорення психологічних моментів з дітьми та глибшого розуміння історичного контексту.

З дітьми важливо говорити на тему Голодомору, зазначає Юлія Христова. Оскільки замовчування страшного досвіду в історії України може спровокувати відірваність та нерозуміння дітьми всієї трагедії українського народу. Потрібно проговорювати відповіді на ці складні запитання, щоб діти про це не забували.

Полтавський офіс УІНП

А яблук уже давно нема. Ні свіжих, ні сушених, ні мочених. І груш немає, і слив. І буряка, і моркви, й капусти.

Картоплі теж немає. І хліб забрали. Казали, ділитись треба. Казали, трохи візьмуть. А все забрали. На дітей малюк не зважали.

ПЕРЕДПЛАТА—2024

Тижневик “Слово Протівими” (індекс 30617) можна передплатити у відділеннях “Укрпошти” за допомогою “Каталогу видань України” на 2024 рік (стор. 24).

Вартість зросла вдвічі через незалежні від редакції причини і є такою:

1 міс. — 60 грн.

3 міс. — 180 грн.

6 міс. — 360 грн.

Будьмо, друзі, разом!

Микола ГОЛОМША: “Геноцид був усюди, де жили українці”

І. З.: — Миколо Ярославовичу, як трапилося, що на посаді заступника Генерального прокурора України ви стали дотичним до теми, яка на той час дуже неоднозначно сприймалася українською владою?

М. Г.: — По-перше, дотичним до цієї теми я став давно, бо народжений у родині нескорених, мені з дитинства була доведена інформація, і я добре орієнтувався, що таке Голодомор і геноцид і що їх було три. Коли в 2003 році я потрапив у Генеральну прокуратуру, то навесні наступного року почав говорити з членами колегії про те, що в 1932–1933 роках був Голодомор, розповідав, як люди їли одне одного. До речі, донецькі спочатку жажалися від такої інформації, але потім, проконсультувавшись, говорили, що голод був усюди, і то все політика. І я зрозумів, що порушувати це питання тоді було неможливо. Але в законі була введена 442-га стаття, яка передбачала відповідальність за Голодомор-геноцид українського народу, і ця стаття не має терміну давності.

Вже після перемоги на виборах Віктора Ющенка, коли мені доручили нагляд за слідством, пригадую, це було в 2007 році, я знову почав ініціювати цю тему. Я зустрівся у Володимирському соборі з Президентом Ющенком, і оскільки керівництво Генеральної прокуратури було неприхильне до цієї теми, я запропонував Віктору Андрійовичу порушити це питання, щоб посприяти на нього як на ініціатора. Щойно він почув, що це можливо, сказав, що ініціює: “Ти можеш посприяти на мене як на гаранта Конституції, що всі злочини повинні розслідуватися, права людей мають бути дотримані і захищені, навіть померлих. І ти на мене можеш покладатися”.

Я порушив це питання в Генеральній прокуратурі, запросив до себе відповідального працівника Сергія Кубрака, який був прокурором відділу, і ми з ним поїхали до Юхновського, який очолював Інститут національної пам’яті. Ігор Рафаїлович сказав, що ця тема на часі, що Інститут національної пам’яті досліджує не тільки геноцид, а й комуністичний терор, і він надаватиме нам допомогу. Після цього я зустрівся з Володимиром Андрійовичем Василенком. Він правничо-міжнародник, відомий за межами країни, один зі співавторів Конституції України, підтримав нашу ініціативу. Коли я доручив це прокурору і він ініціював постанову про порушення кримінальної справи, керівництво Генпрокуратури поклало мене на робочу нараду з членами колегії й ухвалило рішення, що жодного геноциду не було і реєстрації такої справи не буде.

Після цього я поїхав до Валентина Наливайченка, який був тоді головою СБУ, розповів йому, що ми ініціюємо такі питання. Треба віддати належне Валентину Олександровичу — людині надзвичайно патріотично орієнтованій: він охоче відгукнувся на цю тему, і ми узгодили, що він зареєструє провадження, оскільки в СБУ є відповідна нумерація таких кримінальних справ. Він доручив це своєму заступнику Миколі Михайловичу Герасименку і начальнику слідчого відділу Василю Васильовичу Вовку. Наскільки я пам’ятаю, групу очолив Удовиченко, який був старшим слідчим. Ці люди організували якісне достеменне розслідування кримінальної справи. Я був у темі

У попередньому числі нашої газети була надрукована стаття професора права, доктора філософії в галузі державного управління, заслуженого юриста України Миколи Голомші про те, як розслідувалися злочини комуністичного тоталітарного режиму, зокрема Голодомор-геноцид українців 1932–1933 рр. Стаття викликала щирі відгуки читачів і прохання, щоб автор розповів більше про свою особисту участь у встановленні правди про злочини диктаторського режиму. Микола Голомша охоче відповів на запитання головного редактора “СП” Ігоря Зоца.

конкретно, однак нагляд за справою, розслідуваною СБУ, я не міг здійснювати, бо не мав таких повноважень. Однак я був у контакті, спілкувався з Володимиром Василенком, Ігорем Юхновським, Миколою Герасименком, справа рухалася...

Але тоді ми зіткнулися з великою проблемою. На жаль, за роки незалежності України наука в країні не стала незалежною. Усі кандидати, доктори наук були зрощені на комуністичній історії, комуністичній ідеології. Ця наука була просякнута колабораціонізмом, і ми билися головою об стінку. Вчені давали цифру 3,5 мільйона померлих і не хотіли вірити, занурюватися, вивчати юридичні факти, досліджені слідством. Під кінець каденції Президента Віктора Ющенка слідчі зрозуміли, що більше не зможуть провести цю тему так, щоб вона потрапила до суду.

Як зараз пам’ятаю, 29-30 грудня 2009 року до мене звернувся заступник голови СБУ, генерал-лейтенант Микола Герасименко і на той час полковник Василь Вовк: порушили питання про те, щоб скерувати кримінальну справу до суду. Тоді я не мав процесуальних повноважень і звернувся до прокурора міста. Той своєю чергою сказав, що йому поступила команда не скерувати справу до суду, а курував цю тему зовсім інший заступник Генерального прокурора. Побачивши безвихідь, я взяв на себе відповідальність всупереч розподілу обов’язків між заступниками Генерального прокурора і в коридорі на плечах у Василя Вовка я підписав цю постанову і направив справу до суду.

Після цього ми з Михайлом Герасименком поїхали до судді Віктора Скавроніка, до якого потрапила ця справа, і просили його про єдине: сказали, що не маємо наміру ні тиснути, ні просити, хочемо, щоб ця справа була розглянута в законний спосіб. Суддя Скавронік сказав, що розуміє відповідальність перед пам’яттю, історією, перед українським народом і приймає законне рішення. Через свою скромність він не говорив, які були до нього звернення, який тиск вчинявся, я не знаю. Але впродовж трьох днів він ретельно вивчав цю справу, віддав до суду, і не було можливості залучити прокурорів — була команда не брати участі.

Потім я, зі свого боку, звертався до прокурора міста, який відправив помічника прокурора до суду, і таким чином справа отримала повну атрибутику до розгляду і була розглянута суддею Скавроніком. У результаті суддя погодився з відповідними звинуваченнями Сталіна, Косіора та інших і закрив справу у зв’язку зі смертю обвинувачених. По факту це було закриття з не реабілітованими підставами і визнання самого факту геноциду у правовий спосіб. У політичний спосіб уже була така постановою Верховної Ради, але у світі подібні політичні рішення не сприймаються. Тут

уже іменем України було винесене рішення про те, що мав місце такий факт, але особи, які підлягають відповідальності, померли. При тому була дана цифра з суттєвим зменшенням жертв Голодомору. Ми це розуміли, і слідчі усвідомлювали, що ця цифра сильно занижена.

Ми зіткнулися з колаборативною позицією вчених, я так розумію, зарухалася стара столітня кагебешна машина, яка включила всіх своїх колаборантів, всі свої зв’язки, щоб тільки не було озвучено об’єктивної правди, і Віктор Андрійович з дружиною Катериною навіть обурились, а вона переймалася темою: коли почула, що справа розслідувалася, дуже цікавилася. І коли вона запитала, чому така цифра, я пояснив, що слідство на сьогодні в умовах такої колаборації не має змоги об’єктивно дослідити, і якщо ця справа не піде в суд за Ющенка, то вона не побачить суду апriori.

Наступного робочого дня здійнявся великий галас у стінах Генпрокуратури: як це я як заступник Генерального прокурора, який згідно з розподілом не мав права, підписав цю постанову про скерування справи до суду?! Я давав пояснення Генеральному прокуророві, я мав конфліктну ситуацію з цього приводу з колегами, мені було запропоновано відкликати цю постанову, але я категорично відмовився це робити. Ідесь упродовж місяця двох ця тема була дуже актуальною, нагнітаючою, тому що керівництво Генпрокуратури, особливо окремі заступники, дуже ревно реагували на те, що я скерував цю справу до суду. Однак конфлікт закінчився тим, що Олександр Іванович Медведько, Генеральний прокурор, запросив мене до себе. Ми сіли з ним, і він сказав, що майже вся родина його дружини померла під час Голодомору, і сказав, що він розуміє правову позицію, на тому ми й поставили крапку.

Коли до влади прийшов Янукович і вступив у свої повноваження, звісно, знову постало питання, щоби відкликати цю постанову. Вже напружу з мною нічого не говорив — тільки через посередників: відкликаєш або доведеться покинути посаду. Я, звісно, сказав, що готовий покинути посаду, тому що я не можу ставити на шальку терезів свою скромну персону і таке історичне дійство.

Тим часом, пан Герасименко (треба віддати йому належне) не покидав тему дослідження геноциду, до його честі, він і нині рухає цю тему як радник голови СБУ, відновив розслідування Голодомору. В ході розслідування призначалися додаткові експертизи, і я брав активну участь у тих процессах, було встановлено вже понад 10 мільйонів загиблих від геноциду 1932–1933 років. Ця тема знову була поставлена на порядку денний керівництва ГПУ, і незадовго до війни Микола Гера-

сименко просив підключитися. Підключався — зверталися до керівництва ГПУ, з розслідуванням, кваліфікацією, дослідженнями. Скажу так: спротиву такого, який був колись, ніхто не зустрічав. Були тільки дискусії юридичні, і в підсумку, дякуючи Миколі Михайловичу, була поставлена крапка в дослідженнях. Вважаю ганебним фактом поведінку окремих вчених, які мають власні думки, але розумію їх, зрощених на комуністичній ідеології. Не виключено, що можуть бути й інші чинники, про які ми не знаємо і які старанно оберігаються Кремлем...

Станом на сьогодні я дуже вдячний слідчим СБУ, всім без винятку, хто брав участь у розслідуваннях. Миколі Михайловичу Герасименку, Василю Васильовичу Вовку, Валентину Олександровичу Наливайченку, які були дотичні, на чий плечач основна фаза розслідування цих злочинів, дослідження і досягнення результату. Треба зазначити, що методики розслідування таких злочинів не було при радянському союзі, що була велика складність, оцей першопрохід — він не мав аналогів. Ба більше, інформація закривалася, методика ламалася, комуністичний режим вигукував шляхи, як не дослідити ці злочини, здійснювалися різні маніпуляції, використовувалися відмовки, щоб це рухалося від конкретного до абстрактного. І якби ти клюнув на це, правди ніколи б не знайшов. Я наведу один приклад, який спав мені на думку, щоби наші читачі усвідомили весь біль геноциду.

“Батько пише в своєму щоденнику, що його село оточене військами, нікого не випускають, у хату зайшли активісти і комуністи, все забрали, а їжу, яка варилася у печі, викинули на підлогу і розтоптали чоботами. Вони починають голодувати, їдять котів, собак, хробаків, деруть кору з дерев. Він поховав батька, матір, дружину. А тепер ведуть за руку малолітнього сина, а на руках у мене півторарічна донька. Я відчуваю, що ось-ось померу. І уявляю, якою смертю будуть помирати мої діти”. І він несе їх у став і топить. Ви уявляєте собі цю трагедію?” — розповідає Микола Голомша.

Страшне мученицьке вбивство людей було вчинене радянською владою. Було доведено, як це відбувалося. Були доведені нормативи врожаю, вони стали непосильними, бо були втричі більшими. І якщо цей норматив не виконували, це було закриття, внесення до “чор-

них дощок”, село оточували війська, і люди гинули. Якщо тільки перший секретар райкому заявив, що збіжжя є, що на станціях гине пшениця, тому що замочується дощем, знищується, то такого першого секретаря відправляли на Соловки. Щодо будь-кого, хто це говорив, одразу йшла деукраїнізація, заборонялося писати українською, заборонялося постачати туди продукти тощо.

Тобто це був чистий геноцид українського народу. Геноцид був не тільки в Україні, він був усюди по території, де жили українці. Він був на Кубані, на Поволжі, у частині Казахстану і т. д. Тобто з українцями, які муляли очі Сталіну і Леніну, вчинили геноцид, щоб розправитись. Але, звісно, з такою нацією, а вже 30 мільйонів українців було у світах, розправитись неможливо, тому що Росія фактично не має нації.

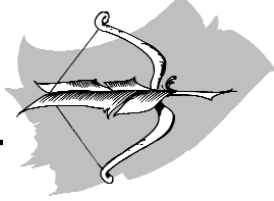
У 1919 році українців було 80 мільйонів, і Сталін сказав, що їх має бути “чуть-чуть менше”, ніж росіян, а тих, які йому доповіли, було 55. Вийшло так, що українців стало 52 мільйони. Тому питання отим неукам, Путіну, Лаврову, іншим нелюдям, — треба вивчати історію, що Росія нації не має... Московія завжди була не людська, як кажуть священники, парафія, це було збіговисько людей, якісь недополітики, якісь недочлені, якісь недодержавники... Ми повинні відкрито говорити, хто така Московія, говорити, як вони вкрали у нас територію за часів комуністичних, ми повинні говорити, що Росія народилася 1721 року завдяки Петру I, який назвав це Росією. Але земля ця — не русская, це царство московське, яке платило данину Києву. І всі маніпуляції, облудні теорії їхньої історії є нещирими і неправдивими.

Вважаю, якщо ми не зуміємо написати свою історію, то це буде великим прорахунком. Одним із атрибутів державності є історія, яка містить цінності, традиції, мову.

От слухаю молодь, яка говорить про поступ до Європи і наголошує на тому, що треба думати, як задовольнити прагнення Угорщини щодо змін і доповнень до закону про мову і освіту. Мова, освіта є непорушним атрибутом державності. Тому я б радив таким недодержавникам не пхати свого брудного носа туди, де ви не розумієте. Так само щодо освіти, я вже не раз говорив про екзамени, де забирали історію, де забирали мову, і ми зверталися до керівництва міністерства і якось відстоювали ці позиції.

І. З.: — Повернімося до періоду, коли українці обрали проросійського президента, який одразу ж згорнув дослідження Голодомору, а згодом сприяв російській агресії в Криму і на сході України. Ми втрачимо не тільки Крим і значну територію двох областей, а ще й архіви. Торік історія повторилася в Херсоні. На українській території знову прийшов геноцид зі сходу. Як це зашкодило подальшому встановленню істини про злочини радянського режиму?

М. Г.: — Як шкодить зруйнований міст пересуванню людей десь на півтора кілометра дороги через річку? Звісно, людям доводиться об’їжджати територію в сто, а то й сто п’ятдесят кілометрів — як де, для того, щоб наздогнати час після зруйнованого моста. Десь так я би порівняв — ми

втрали рух, започаткований у правдивому дослідженні історії. Ми говорили про те, що нам потрібен правильний, об'єктивний підручник, ми мали домовленості з 12 європейськими країнами, які сказали, що дадуть нам завірені копії літописних документів, у яких йдеться про державу Україна. І, звісно, ми мали намір скористатися всіма тими доробками, ми мали можливість сформувати свою історію і дати дітям, щоб вони її вивчали.

Наведу такий приклад тої скваності. Микола Михайлович Герасименко дав мені кілька книжок про геноцид українського народу, і я поїхав в один із районів, де зібралися бібліотекарі, вчителі. Запитую: скажіть, будь ласка, як Русь Україною стала? Але прошу відповісти швидко, не треба розлогих пояснень. Мовчати. Ну скажіть ви. Україна і є Русь, вона ніколи не переставала нею бути. І ви це знаєте, просто ми з вами настільки затюкані, що не можемо сформулювати думку.

Отака ідеологія була сформована Московією, незалежно від того, що ми стали окремою державою. Ось так страждала наука, була відкинута років на п'ять, тому що треба було повернути все знищене і розпочинати знову. Так і сталося. А вийшло, що на 10 років відкинута, навіть більше. Рахуйте – з 2010 по 2020 рік, тобто десятиріччя з'їла ця облудна політика і зруйнувала напрацювання.

І. З.: – Між тим, навіть під час цієї кривавої російсько-української війни тема лишається актуальною, як на рівні науки, так і краснзнавства. Як ви гадаєте, чому?

М. Г.: – Пригадалося, як в одній з розмов із регіоналами мені поставили таке запитання: “Нащо ти досліджуєш ту минувшину, кому вона потрібна, люди хочуть їсти”. Оце основне питання. А я їм сказав, що це не моя теза, але я пригадую, що один шановний чоловік сказав: якщо в минуле вистрілити з рушниці, то майбутнє озветься гарматами. От питання, чи не озвалось гарматами те, до чого не дотягувалася рука ні в комуністів, ні в регіоналів.

Оця колабораційна, мішквинна, черевна політика – щоб набити собі шлунок – призвела до того, що ми за їхню колаборантську політику платимо велику ціну. Я вважаю, що ми маємо зробити дуже серйозний аналіз і висновки і людей, які зрошені на комуністичній ідеології, потрібно законом не допускати до творення книг.

У нас взагалі дуже облудна політика щодо псевдоекспертів. Триває війна, і тут вилазять люди, розказують, як вони воюють, заглядаєш в його біографію – а в нього ні освіти, ні досвіду... Ми повинні відійти від посправданих. Ми повинні читати книжки, спиратися на думку людей, які мають досвід, творять державу. Треба розуміти, що бюрократичну систему створюють сторіччями, а не руйнують кожен прихід до влади тієї чи іншої політичної сили. У нас, на жаль, як разове використання якоїсь речі. Це свідчить про те, що ми ще не стали політичною нацією. Псевдопартійні організації приходять до влади і забувають, про що вони говорили. Наступного дня вони починають працювати, щоб втримати владу, крадуть, роблять те, що коїли попередники. Нам час зав'язувати з цим!

Першочерговим завданням сьогодні, крім національної безпеки, є освіта, наука і культура. Це три чинники, які дадуть розквіт нації.

Спілкувався Ігор ЗОЦ

90-та річниця Голодомору-геноциду українців – вшанування у Флориді

Ведуча Віра Боднарук

Віра БОДНАРУК,
голова Громадського комітету
Фото Юрія ШЕВЧУКА

Українська громада південно-західної Флориди гідно відзначила 90-ті роковини великої трагедії українського народу – Голодомору 1932–1933 рр. Соборну панахиду відправили о. Олег Сацюк та о. Дмитро Касіян у церкві св. Андрія при Українському релігійному та культурному осередку в Норт-Порті, Флорида. Члени Громадського комітету тримали запалені свічки під час панахиди. Опісля всі члени громади зайшли до зали на коротку програму.

Голова Громадського комітету Віра Боднарук привіталася з присутніми, згадала про намагання Сталіна та його комуністичного уряду усунути увесь спротив до колективізації в Україні та знищити українців як національну групу. Так було знищено 10,5 мільйона невинних українських людей, серед них третина – діти.

Цю трагедію не замовчували в діаспорі, де очевидці Голодомору 1932–1933 рр. та науковці докла-

Соборна панахида в церкві св. Андрія

дали багато зусиль, щоб правда про цю трагедію дійшла до всього світу. Офіційне відзначення пам'яті жертв Голодомору встановлено Президентом Віктором Ющенком у 2008 р. на останню суботу листопада.

У 2008 році було зібрано думки дітей і молоді, народжених у незалежній Україні, про Голодо-

мор. Ця молодь чула про Голодомор від своїх бабусь чи дідухів або від учителів у школі.

Вірш зі збірки “33 рік – дитинство мого прадіда” Аліни Сімашко прочитала Оля Бабчук, а вразення Валентини Василенко від розповіді читала Леся Попель.

Слово про Голодомор-геноцид 1932–1933 рр. виголосив суддя федерального уряду Сполучених Штатів Америки пан Богдан Футей. Він підкреслив правові визнання Голодомору геноцидом універсально.

Присутні запросили оглянути карту України, де хрестиками позначено пам'ятники жертвам Голодомору по всій території країни. Вшанування закінчилося українським Гімном “Ще не вмерла України”.

Щира подяка членам Громадського комітету, які постаралися у відзначенні 90-ї річниці

Голодомору-геноциду 1932–1933 рр. Це – Дарія Томашоска, Анна Мацілінська, Богдана Пужик, Катя Стецюк, Богдана Боднарук, Леся Попель, Євген Томашоский, Галя Лісничка, Клара Шпічка, Ліда Білоус, Віра Боднарук і Юрій Шевчук (фотограф).

Його честь Богдан Футей – суддя федерального уряду США

Вікторія САЄНКО,
студентка Київського університету імені Бориса Грінченка

“У тридцятих роках українці стали жертвами геноциду й були настільки покаліченими, що багато які вади, сьогодні притаманні українській державі, випливають саме звідси”, – писав у своїй книзі “Свічка у вікні” Джеймс Мейс. Тоді, у пострадянському просторі, його осмислення, дії та висловлювання не сприймалися, були занадто “передовими”.

Нині ж до Дня вшанування пам'яті жертв Голодомору, в Університеті Грінченка відбулася презентація третього перевидання книги Мейса.

“Я завжди хотіла, щоб ми говорили не тільки про кількість жертв. Про це треба говорити інакше, ніж мовою офіціозу, щоб молоде покоління зрозуміло, які сенси потрібно усвідомити”, – розповіла головна редакторка газети “День” Лариса Івшина.

Зважаючи на болісні події сьогоднішнього дня, роботу над помилками не було проведено. Росія вкотре чинить геноцид українців, залишаючи без їжі та засобів існування військовополонених і цивільних під час окупації. Тоді тоталітарний режим зміг винищити не тільки мільйони українців, а й нашу ідентичність та національну цінність.

“Сталіну вдалося створити штучний голод, тому що в 1918–1920 роках українці замість

“Свічка у вікні” як застереження

консолідації почали ворожечу. Покоління, яке прийшло на зміну, керувалося пріоритетами виживання, а не свободи. Тільки повномасштабне вторгнення дало болючий і страшний поштовх до осмислення. Але й зараз є пережитки постгеноцидного суспільства, і якщо вони серйозні, нам важко буде перемогти”, – зауважив історик Ігор Сюдюков і додав: – Джеймс Мейс був людинознавцем”.

Він був одним із небагатьох дослідників неукраїнського походження, що вивчали нашу історію. Мейс вважав українців своїми духовними братами й навіть взяв ім'я Яків Булава. Завдяки Джеймсу Мейсу та його “Повісті про двох журналістів” світ дізнався про Гарета Джонса, який уперше заявив про Голодомор в СРСР у західній пресі. Поки Волтер Дюранті вперто замовчував трагедію і працював на Сталіна.

У 2008 році за ініціативи Лариси Івшиної була заснована премія імені Джеймса Мейса, щоб “якомога більше людей були носіями його знань”. “Премія підносить ім'я Мейса, яке більшості невідоме. Підтримує тих журналістів і публіцистів, які намагаються вплинути на суспільство. І Дмитро Тузов впродовж трьох десятиліть нової історії – послідовний і стверджений цінностей демократичного суспільства”, – зазначив голова Громадської ради Премії імені Джеймса

Мейса Сергій Тримбач. За словами Лариси Івшиної, всі удостоєні нагородою стали священним втаємниченим орденом, який примножує ідеї і пам'ять Мейса.

Як приклад Дмитро Тузов навіть ірпінчан, котрі вброд переходили річку й ішли під обстріли. Поруч стояли порожні автобуси, які мали вивозити жителів у Білорусь. Але люди знали: там, де росія, – там окупація, смерть і знущання.

Теле- і радіожурналіст, лавреат щорічної Премії імені Джеймса Мейса підсумував, що ми ніколи не маємо йти на вбивчі компроміси. А книга “Свічка у вікні” – застереження на майбутнє.

У 90-х Мейс був незрозумілим для українців, проте він продовжував говорити та досліджувати. Він взяв на себе таку частину горя, яку мало хто міг би в себе вмістити. Мейс писав, що історія – це те, чим нація себе захищає. Зважаючи на повномасштабну війну, яку знову цинічно розпочала росія, ми кепсько засвоїли уроки минулого. Звісно, її риторика удосконалюється, але ключові наративи залишаються незмінними. І доки ми вимагаємо від іноземців визнання Голодомору геноцидом, варто поставити запитання собі: “А чи вся Україна зрозуміла, що це був геноцид? Які висновки ми повинні зробити?”. А для цього читаймо, аналізуймо та поширюймо спадщину Джеймса Мейса!

Не маємо права забути

У Києві в Укрінформі відбулася презентація збірника “Масові штучні голоди: пам'ятаємо, вшановуємо”, який містить новітні дослідження злочину Голодомору-геноциду українців.

“Сьогодні вашій увазі ми пропонуємо збірник “Масові штучні голоди: пам'ятаємо, вшановуємо”. Це результати форуму, який відбувся у Києві 7 вересня 2021 року. Збірник перекладений англійською мовою. Ці збірники українською мовою вже передані більше 300 бібліотекам України та світу. Вже після презентації ми передаватимемо і англійським збірники до представництв інших країн в нашій країні, а також до наших представництв за кордоном”, – сказала доктор історичних наук, голова Національної асоціації дослідників Голодомору-геноциду українців Олеся Стасюк.

Вона зазначила, що збірник містить виступи урядовців, істориків, юристів, правників, представників церкви, дослідників, а також результати комплексних судових експертиз та матеріали досудових розслідувань.

Академік Національної академії правових наук, зав. кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Валерій Шепітько зауважив, що у книзі зафіксовані факти вчинення злочинів тоталітарним режимом. За його словами, було надано витяги з висновків судових експертиз в межах кримінального провадження.

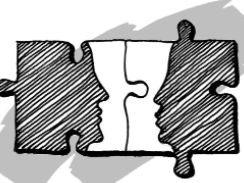
“Необхідно сказати, що історія української державності демонструє періоди, коли застосовувалися механізми тоталітарного режиму до української нації, намагання знищити українське населення. В сучасних умовах тоталітарний режим фактично повторює механізми своїх попередників за допомогою широкомасштабної війни проти України, знищуючи українське цивільне населення, руйнуючи житлові будинки, об'єкти інфраструктури, позбавляючи людей води, житла, електроенергії”, – сказав Валерій Шепітько.

Він наголосив, що Росія в XXI столітті намагається повторити злочини СРСР, що наразі простежуються паралелі між вчиненням злочинів тоталітарними режимами XX та XXI століть.

“Діяльність тоталітарного режиму пов'язана із вчиненням найбільш тяжких злочинів. Злочину агресії, злочину геноциду, злочинів проти людяності, воєнних злочинів”, – додав він.

У презентації взяли участь доктори історичних наук, професори Володимир Сергійчук, Василь Марочко та інші вчені.

Під час заходу презентували друге видання збірника “Геноцид українців 1932–1933 за матеріалами досудових розслідувань”. Ця книга надіслана у 300 бібліотек.

Василь МАРОЧКО,

д. і. н., професор, почесний голова Асоціації дослідників Голодомору-геноциду українців

В Україні Голодомор почали вивчати наприкінці 80-х рр. Зокрема, у 1989 р. мені разом із колегою Євгенією Шаталіною вдалося вперше опублікувати архівні документи про голодне лихоліття. Меморіальну естафету від діаспори підхопила створена в червні 1992 р. Асоціація дослідників голоду-геноциду 1932–1933 рр. в Україні. Ініціаторами заходів виступали громадські об'єднання: “Меморіал”, Асоціація дослідників голоду-геноциду, Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка, Народний Рух України.

У 90-х рр. українські історики та демографи рухались паралельними курсами, дискутували на конференціях і сторінках академічних видань, не ображаючи одне одного. Тертя розпочалися на початку 2000-х рр., але в межах наукової дискусії. Створення Українського інституту національної пам'яті (УІНП) і призначення 31 травня 2006 р. його директором академіка Ігоря Юхновського дещо згуртувало вчених. Але суперечки довкола концепції, мети й завдань Інституту пам'яті викликали певні занепокоєння стосовно меморіальної єдності. Бюрократизм радянського минулого взяв гору. Згідно з Положенням про УІНП він виявився “центральною ланкою виконавчої влади зі спеціальним статусом, діяльність якого спрямовується Кабінетом Міністрів України”, тобто став “спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері відновлення та збереження національної пам'яті українського народу”.

Отже, хто фінансує, той і формує та спрямовує політику пам'яті. Співробітник УІНП і відомий український історик Владислав Верстюк, виступаючи на круглому столі 11 листопада 2008 р. у редакції “Україна молода”, визнав: Інститут “поки що не став, як на мене, самостійним у формуванні національної пам'яті”, тому що виконує “завдання секретаріату Президента і команди віце-прем'єра з гуманітарних питань”. Учений підкреслив негативну тенденцію перетворення УІНП “на бюрократичний орган, який пов'язаний у своїх діях директивними документами”. Прикро, але він так і не став самостійним органом пам'яті, який був “незалежним від президента і уряду, оскільки його голова обирається Сеймом на дві каденції і є самостійною фігурою, а інституція має фіксоване фінансування, що не залежить від того, який уряд приходить до влади — лівий чи правий”. Ось і відповідь на звивисту політику пам'яті в Україні.

Високий моральний авторитет ученого і громадського діяча

Голодомор: тернистий шлях спокути і вшанування жертв

Носіями історичної пам'яті про Голодомор були його безпосередні очевидці. Вони десятиліттями відчували нестерпний біль, але боялися публічної сповіді. Шлях до Храму видався довгим і тернистим. Восени 1933 року українці в Галичині, на Буковині й Волині, а також у країнах Західної Європи започаткували Дні жалоби і порятунку. Академічне освоєння національної трагедії розпочалося в 1940-х рр., активізувалося серед української діаспори Європи та Америки упродовж наступних років.

І. Юхновського, який залучив чимало істориків до співпраці, забезпечив високу меморіальну ефективність: підготовка Закону України про визнання Голодомору-геноциду, багатотомне видання “Національної книги пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 рр. в Україні” (2008 р.), створення Національного музею “Меморіал пам'яті жертв голодоморів в Україні”, сприяння міжнародному визнанню Голодомору, організація скорботних днів пам'яті за жертвами Голодомору, наукові конференції, телефільми тощо. Але бюрократичною загадкою лишається призначення першим директором Музею Голодомору колишнього мільйонера В. Діденка. Хто подав його кандидатуру, проводив співбесіду з “дослідником”? Соромно і боляче були чути його заяву у присутності іноземних дипломатів про участь українців в організації Голодомору.

Маємо чотирьох директорів УІНП за 17 років, які сприймали Голодомор кризів ідеологічних, політичних, етнонаціональних й ментальних окулярів. У кожного свої підходи і цінності. Ображало блюзнірство українських політиків: покладання траурних вінків біля Меморіалу жертв Голодомору святою Януковича, яка заперечувала його геноцидну складову, навіть ініціювала скасування Закону про визнання Голодомору-геноциду 2006 р., висування на меморіальну авансцену західних дослідників, у працях яких випадково “закралося” заперечення Голодомору-геноциду, грайливе висміювання Президента Віктора Ющенка за його принципове відстоювання теми Голодомору, навішування йому комічного ярлика “сеньйора Голодомора”. Стає звичкою системне переслідування і свідоме цькування дослідників, звинувачення їх у фальсифікації.

Непоследовність політиків і урядовців високого рангу вже перестала дивувати громадськість. Російська агресія проти України у 2014 р. порушила не лише норми міжнародного права, а й норми християнської моралі, елементарної етики. Ситуативні рефлексії стали нормою, а пристосування до “лівих”, “правих” чи “сильних світу цього” — вишуканою бізнесовою кмітливістю.

Щось подібне спостерігалось і на Міжнародному форумі в Києві, який відбувся 7 вересня 2021 р. Учасниками були урядовці, політики, історики, громадські діячі, керівники державних установ і закладів. Надійшло привітання від голови Верховної Ради України Дмитра Разумкова. Розчулений міністр культури О. Ткаченко зізнався, що довідався про Голодомор, коли “бабуся, годуючи мене, почала розповідати жакхливі історії”. Він запевнив, що “втраати зіставні з тими, яких зазнала Україна в Другій світовій війні”. У повоєнних записках О. Довженка згадується 13 млн полеглих українців за роки війни, а шкільний підручник “Історія України” (автори — В. Власов, С. Кульчицький) за 10 клас називає 14 млн 275 тис. осіб, з яких “близько 9

млн осіб — становлять безповоротні втрати”. Для міністра освіти С. Шкарлета, який виступив на форумі, “цифра 10,5 мільйонів жертв — не остання”. Голова Українського інституту національної пам'яті Антон Дробович подякував Національному музею Голодомору-геноциду “за зусилля, спрямовані на відновлення та збереження національної пам'яті”, озвучив цифру замордованих тоталітарним комуністичним режимом людей — 20 мільйонів осіб. Можна погодитись з його філософським висновком про те, що “правда не розколює суспільство, правда лікує”. Дуже слушне застереження.

На форумі виголосувалася цифра 10,5 млн полеглих від Голодомору українців на теренах СРСР. Її не заперечували державні посадовці і присутні науковці, адже це лише третина загальної кількості українців в СРСР. Правдолюбство прокинулося трохи згодом і почало розколювати суспільство на “своїх” і “чужих”, на “ми” і “вони”, на “праведників” історичної науки і “фальсифікаторів”, на прокурорів і жертв. Що сталося з профільним міністром культури і керівником УІНП, які очолили цькування директорки Музею Голодомору Олеси Стасюк? Звідки повів вітер: з теплих східних пагорбів, з дикого Заходу, з вічно холодної до України півночі? Очевидно, відповідь знають посадовці, які розпочали політичне переслідування О. Стасюк і судову тяжбу. Вона виграла всі суди, незважаючи на тиск і огидні образи новоявлених “праведників” історичної істини. Щоб припинити подальший “розкол суспільства”, хотілося б почути “правду” про обставини заперечення матеріалів судової експертизи, яка встановила загальну кількість втрат — 10,5 млн осіб. Можливо, вона вилікує когось...

Ідейним натхненником і організатором публічних акцій, спрямованих на спростування встановленої кількості жертв — 10,5 млн осіб, є Науково-освітній центр вивчення Голодомору Канадського інституту українських студій при Альбертському університеті (HREC). Прикро, але виконавцями його волі “за покликанням” стали мої колеги з Інституту історії України. Особливу активність виявляє Геннадій Єфіменко. Я довго намагався не реагувати на його зухвалу і беззастережну критику, навіть попри звинувачення мене у фальсифікації. Його девіз “не читав, але скажу”, застосований до моєї рецензії на книгу Енн Еплбаум “Червоний голод”, яка заперечувала геноцидні ознаки Голодомору, дещо змінився. Він тепер читає джерела, але під власним кутом зору.

Навішувати ярлики на інших, не помічаючи за собою власних “ухилів”, не означає бути “праведником”. Для цього потрібно мати чимало чеснот, глибоких знань предмета, а головне — відчуття такту і меж дозволеного. Звинувачуючи когось у відсутності “академічної добросес-

ті”, варто згадати власну історію з виконанням наших безпосередніх наукових обов'язків. Критикувати наукового керівника, якщо критика академічна і доброзичлива, не гріх. Інша справа, коли обіцяєш йому підготовку планового тексту, а не виконуєш, то невинного зізнання “соромно” — замало.

Не ображайтесь, Геннадію, адже ми донедавна разом працювали в одному відділі, але цього разу “Фантомас розійшовся”. У статті “Демографія періоду Голодомору очима українських фахівців 1930-х рр.” (“Український історичний журнал”, 2023, № 5) він дозволив собі маячню і образи: “формальні науковці”, “маніпуляції”, “відверті фальсифікації”. Прикро, але вони залишились без посторінкових зауважень колеги. У моїй статті у № 1 за 2023 р. редакція дала примітку до цифри 7 млн жертв, яка належала не мені, а одному з німецьких дипломатів. Потрібно бути послідовним.

Мені байдуже до його звинувачень, тому що знаю ціну історичній правді (нарешті почали платити, а то раніше скаржився: “мені не заплатили”). Нічого осоружного: будь-яка робота має бути профінансована. “Неформальний” науковець, якщо ми “формальні”, кинув цього разу тинь на еліту української демографії 30-х рр. Назвати демографа Арсена Хоменка, який був тричі репресований і розстріляний у березні 1939 р., “апологетом” більшовицької влади, визнати прогнози Михайла Птухи “помилковими”, а “позитивні” очікування від демографічних прогнозів — “пропагандистським методом” — це якась хвороблива істерична фантазія. Пропоную вдуматись у його висновок: “Спричинений тиском влади відхід від наукових засад у прогнозах 1932 р. як у М. Птухи, так і в А. Хоменка, виявився насамперед у “прикрашанні” перспектив”. Слово дивне — “прикрашанні”. Я розумію, коли Єфіменко з “групою 238” вимагав заборонити книги, написані і видані співробітниками Музею Голодомору, але назвати наукову спадщину українських демографів “пропагандистськими” і “помилковими публікаціями” — якась сюрреалістична комедія, а можливо, особиста драма цього історика. Нічого подібного про А. Хоменка, М. Птуху, Юрія Корчака-Чепурківського, Костянтина Воблого, Сергія Томіліна (можна долати співробітників ЦСУ-УНГО УСРР 30-х рр.) не зустрічав. У 1935 р. Хоменко, незважаючи на стеження чекістів, ув'язав високу смертність дітей у колективізованих районах, її “нормальність” у заможних родинах, на хуторах. Визнаний у колі демографів авторитет, а ім'я Михайла Птухи носить сучасний Інститут демографії.

Архівно-кримінальних справ репресованих демографів не читав, науково-теоретичної спадщини учених не вивчав, далекий від прикладної демографії, але

щедро навішує ярлики. Історики і “сучасні демографи”, на його глибоке переконання, “не можуть спиратися” на праці демографів 20–30-х рр. Навіщо тоді вибудовуєш якусь аргументацію, вибірково цитуючи їхні окремі статті? Словом — герой Фейсбуку і “гроза авторитетів”.

Об'єктом критики Єфіменка є гіпотетичний прогноз демографів 30-х рр. про 35 млн загальної кількості населення на 1937 р. Вона, на його переконання, була “вибита на допиті в НКВС” у начальника УНГО УСРР (колишня ЦСУ) Олександра Асаткіна. Архівно-кримінальної справи не читав, інакше мав би іншу думку, але запевняє, що зазначена цифра, “буцімто озвучена ним перед переписом”, не має і не може мати “жодного значення при з'ясуванні питання про кількість втрат від Голодомору”. Дуже вагомий контраргумент “здобути у сталінських катівнях цифри” і доволі часто уживане слово “буцімто”. Чи не забагато припущень, пане Геннадію!

Можливо, краще було б зануритись в архівні фонди. По-перше, гіпотетичний прогноз “близько 35 млн” був озвучений з 1931 р., а не “вбитий” у “сталінських катівнях”: академік В'ЯН К. Воблий, розробляючи “гіпотезу балансу людності УСРР”, сподівався на 34,3 млн у 1937 р. Директор Інституту демографії М. Птуха очікував 34,6 млн на 1 січня 1938 р., а Хоменко у 1932 р. прогнозував 35,6 млн осіб. Хоменко як досвідчений демограф знав і не приховував, що 2% — “дуже великий приріст людності”. Він критично ставився до наявної демографічної статистики, а також до “арифметичної маніпуляції” із загальними і спеціальними коефіцієнтами. Його підхід з “опертям” на “давнішню репродукцію”, тобто динаміку природного приросту населення у 1932–1937 рр., цілком обґрунтований. Ю. Корчак-Чепурківський визнав його “цифру дуже близькою до дійсного числа народжених у 1937 р.”. Гіпотетичні таблиці Хоменка були втрачені. Його та Птухи прогнози — не “помилка”, а збіг “факторів, які не підлягають прогнозуванню”. Принаймні так вважав Ю. Корчак-Чепурківський, щоб не називати основної причини — Голодомору. У нього “не вибивали” цифру, а “недооблік”, за його підрахунками, становив 6,1 млн осіб.

Згадуючи про “сталінські катівні”, у яких “вибивали” дивні для чекістів дані, Єфіменко покладається на архівний фонд ГДА СБУ, тобто на дату допиту начальника УНГО УСРР — 25 серпня 1937 р. Якщо Єфіменко вивчав архівно-кримінальну справу, то прочитував би інші протоколи допиту, у яких фігурує цифра “35 млн”. Вона постає в матеріалах про співробітника ЦУНГО СРСР Олімпа Квіткіна, а сам Асаткін використав фразу “до початку перепису” — ним була надана “цифра про 35 мільйонів”. У статті відсутні інші посилання на архівно-кримінальну справу Асаткіна, тому у мене закрався сумнів: чи читав її взагалі мій самовпевнений колега? Це питання наукової добросесності і коректності, адже дату 25 серпня я цитував у статті за 2017 р. Дивно, що сталінські інквізитори не “вибивали” у Хоменка 35,6 млн, позаяк цифра відсутня у його кримінальній справі.

Причиною “відбивання” внутрішніх органів в арештованих учасників та організаторів перепису населення 1937 р. став невтішний для влади підсумок. Доповідна записка Асаткіна 15

січня 1937 р., яку Єфіменко першим опублікував в Україні, засвідчила сумні цифри загальної кількості населення: 27,9 (за телефонограмами облУНГО) – 28,2 млн осіб. Демографічна катастрофа, про назрівання якої у квітні 1935 р. Асаткін особисто попереджав владу, констатувавши відсутність природного приросту населення. Він усвідомлював наслідки для себе, тому 28 січня наказав усю статистику природного і механічного руху населення та первинні документи перепису передати у відомчий архів УНГО, а не відправляти до Центрархіву.

У протоколах допиту відповідальних посадовців УНГО УСРР (Є. Кустоляна, І. Вейцблота, М. Варфоломеева) зафіксована не гіпотетична, а очікувана сумна реальність. Фраза “ще задовго до початку перепису”, яка присутня в них, засвідчує обізнаність демографів і статистиків. Заступник начальника УНГО УСРР Євген Кустолян у грудні 1936 р. доповідав безпосередньому начальству в Москві про очікувану кількість населення – не більше 28-29 млн населення, тому що відбулося його вимирання у голодовку 1933 р.

Ілля Вейцблот, який очолював Бюро перепису населення, інформував восени 1936 р. ЦК КП(б) про ймовірну цифру – не більше 29,5 млн осіб. Його колега М. Варфоломеев особисто від Асаткіна і Вейцблота, а 11 січня 1937 р. пересвідчився на матеріалах Дніпропетровської області. Він повідомив начальство про те, що за 10 років населення не лише не збільшилося, але й суттєво зменшилося. Навіщо було чекістам “вибивати” пояснення про “високу смертність населення УСРР в 1933 р.”? Арештовані ними учасники перепису населення 1937 р. були розстріляні за його достовірність, а не за вигадки, тому що володіли таємною відомчою статистикою. Нехтували матеріалами архівно-кримінальних справ, знецінювали їх інформаційні можливості – неприпустимо для професійного історика. За такого ставлення до них може виникнути питання про морально-правові підстави реабілітації репресованих.

Проігнорувавши прогнозовану демографію цифру “35 млн” загальної кількості населення у 1937 р., а відтак і співвідношення з реально зафіксованими переписом (27,9–28,2), Єфіменко запропонував власну цифру нестачі населення – 3,3 млн осіб. Саме її, на його переконання, можна “умовно означити тією “формулою Асаткіна”, що стосується чисельності загиблих унаслідок Голодомору”. Як аргумент вибірково процитував доповідню записку начальника УНГО від 15 січня 1937 р., тобто один з її пунктів, який стосувався зменшення чисельності населення за рахунок “підвищення міграції населення УРСР за межі УРСР”. Що завадило Єфіменку процитувати інший і ключовий пункт доповідної записки Асаткіна про міграцію: “Добре відомо, що цією формою обліку охоплено навіть не все міське населення. Пересування ж сільського населення, звичай, не враховується зовсім”. Отже, про яку міграцію йдеться? Безпаспортні селяни були йшли до соціально-біологічною масою, яку загнали в резервацію – колгоспи. Єфіменко наполягає, що саме 3,3 млн є основою “формули Асаткіна” (фразеологічну назву запозичив у мене), але він абсолютно проігнорував застереження номенклатурного статистика про незадовільний

облік міграції, а саме: “опертися на цифри цього обліку немає ніякої можливості”. То хто ж фальсифікує документи і демонструє “антинауковий дискурс”, пане Єфіменку? Чому процитували ту його частину, яка відповідає заповітним цифрам “україно-американської групи демографів” – від 3 до 4,9 млн осіб?

Але повернуся до аналізу доповідної записки Асаткіна. Він пише про сумарну цифру міграції за 10 років – від 500 до 600 тисяч. Тобто 50-60 щороку. Вони становили класичну міграцію, а також згадає про спеціальну. Крайня стосувалася депортації 285 тис. куркульських дворів, що за даними Асаткіна становило “біля 1 млн” осіб. Цифри про міграцію і депортацію “куркулів” були його “припущенням”, а не обґрунтованим офіційним висновком. Демографи ще в 1936 р. назвали цифру 285 тис. розкуркулених і виселених господарств, яку, певно, використав і начальник УНГО. Очевидно він брав до уваги розмір селянської родини (4 особи на дворі), встановлений наприкінці 20-х рр. фахівцями з сільськогосподарської статистики для встановлення хлібофуражного балансу, оподаткування.

Професійний історик мав би перевірити обставини “куркульської висилки”, переглянути кілька десятків протоколів сільських рад, на яких ухвалювалися подібні списки. Існували і спеціальні інструкції НКВС. Зокрема, 20 травня 1931 р. нарком внутрішніх справ СРСР Г. Ягода видав директиву: “Дітей виселених куркулів до 10-річного віку і похилих старше 65-ти років – дозволяється залишати рідним і знайомим, які виявили бажання їх утримувати. Родини куркулів, які не мають працездатних чоловіків, виселенню не підлягають”. Нарком Ягода був ягодою з отруйним і гірким присмаком, а не турботливим благодійником. У таборах Гулагу і “спецпоселеннях” потрібні були здорові чоловіки, а не соціальний баласт, тому і відбирали їх.

Не згадав Єфіменко і про “поширений виїзд у 1932–1933 рр.”, зазначений Асаткіним. Його соціальним контингентом були “мішечники”, тобто голодні прохачі хліба і продовольства. В історично-демографічних дослідженнях подібний рух населення називали “маятниковою міграцією”, тобто виїхали за хлібом і повернулися, якщо не загинули. Певною мірою це стосувалося і сезонного “відходництва”, тобто тимчасового виїзду сільського населення для роботи у міста. Асаткін вважав матеріали і підсумки перепису “цілком достовірними”, тому його порайонна калькуляція наслідків Голодомору вражає: із 585 районів УСРР лише у 85-ти обліковане населення перевищувало показники 1926 р., у 93-х зменшилося на 30 і більше відсотків порівняно з переписом 1926 р. Відношення чисел динамічних змін загальної кількості населення у районах за 1932 і 1937 р. дає значно гіршу картину, але це інша проблема для дослідження.

Вибіркове цитування джерел спотворює їх сприйняття. У статті Єфіменка тричі процитовані дослідження кандидата економічних наук Галини Селегень за 1944 і 1954 р. (емігрувала на Захід). Він висмикнув цифру 4 млн, яку вона називала у 1944 р., але у 40-х рр. фігурували різні дані – від 6 до 7,5 млн втрат. Для підтвердження своєї ключової аргументації про вплив міграції на зменшення кількості населення, пан Геннадій цитує Селегень про 1,5 млн осіб, які “залишилися у

зв’язку з голодом територію України”. Нічого дивного і особливого, адже більшовик Г. Петровський інформував Сталіна про те, що села і колгоспи залишають від 50 до 80% у пошуках хліба. Вони і становили той “бродячий елемент”, про який згадав Сталін, вимагаючи їх повернення в Україну.

Дослідниця підкреслювала “падіння показника природного руху населення”, а з 1930 р. “заборону обліку” смертей і народжень. Висвітлюючи обставини смертності від голоду, у 1954 р. вони писала, що “вже 1932 року смертність перевищує народженість, баланс природного руху людності відзначається від’ємним числом”. Її фраза “за офіційними зведеннями число смертних випадків за 1933 рік сягає понад 2,5 мільйонів (нормально 500-550 тисяч)” означала кількість зареєстрованих. Співвідношення вражає – смертність від голоду у 5,5 разів перевищувала “нормальну”, а народжуваність становила 250 тис. (нормальна за її даними 1.200–1.300 тисяч). Чому Єфіменко не цитує пояснення Селегень про “рухливості і смертність населення”, а лише обмежується цифрою 1,5 млн вимушених мігрантів. “Населення, вигнане голодом із своїх хат, – наголошувала вона, – умирає “без реєстрації”, по дорогах, лісах, а також на вулицях міст, куди прагне дістатися, шукаючи хліба”. Це були нещасні “мішечники”, які шукали порятунку.

Кандидат економічних наук Галина Селегень дуже високо оцінила внесок А. Хоменка, Ю. Корчака-Чепурківського, А. Дмитровського у “створення української демографії”, вважала їх “справжніми ентузіастами науки і відданими українськими патріотами”, а кандидат історичних наук Єфіменко – “апологетами” і “пропагандистами” режиму з “помилковими публікаціями”. Хоменко, як і Селегень, писав і говорив про зменшення народжуваності, яка неминує призведе до підвищення рівня смертності. Він говорив про це, починаючи з 1928 р. 4 травня 1932 р. начальних ЦУНГО СРСР В. Осинський поінформував Молотова і Сталіна про спад народжуваності у містах на 15, а у селах на 24%. Якщо смертність у 1933 р., судячи з даних Селегень, у 10 разів перевищувала народжуваність, то якою вона мала виглядати при зменшенні народжень на 24%. Ось предмет для “сучасних демографів” (визначення Єфіменка).

Обмежусь кількома ремарками стосовно інших “перлів” Єфіменка. Геннадію, маєш знати про відмінність “індустріального суспільства” від сталінської індустріалізації. Не маю можливості реагувати на якусь “невідповідність показника 2,36% реальному природному приросту населення”. В одному місці Єфіменко позитивно його сприймає, в іншому – негативно. Додам, що “апологет” Хоменко не вважав загальні і спеціальні коефіцієнти природного приросту населення придатними для реальних “обчислень”, тому що не показують “силу” смертності, її обставини. Не буду навішувати ярлики, уподібнюватися поганим манерам. Упереджене цитування джерел, а тим паче їхня критика без прочитання не личить ученому, який заповнив Фейсбук записками про “академічну доброчесність”. Пан Єфіменко вимагає відкликати підписи з досудової експертизи, але йому варто відкликати закоренілу звичку прокурорсько-менторської тональності.

Дух Петлюри й Огієнка повертається у славний Фастів

У Фастові відбувся багатолюдний просвітницький захід з нагоди 105-ї річниці підписання Передвступного договору про злуку УНР і ЗУНР

Микола ТИМОШИК,
доктор філологічних наук,
професор, журналіст

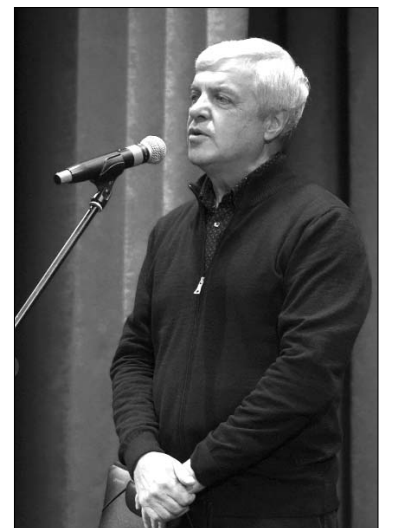
Стоїмо на порозі події знакової, гостро суголосної з нинішнім кривавим двобоєм із нашим вічним ворогом – московією. Однак подія ця мало осмислена навіть дослідниками. Що вже говорити про український загаль, свідомість якого все ще перебуває в полоні постолігархичної журналістики з її пінопластовою каламуттю.

1 грудня 1918 року у Фастові (столиця була вчоргове захоплена ординцями після нашого програшу бою під Крутами) відбулася подія загальноукраїнського значення. Її відголосок вилється трохи більше як за півтора місяця в багатотисячний Софійський майдан у Києві, де й буде проголошено головне з підписаного у Фастові документі – Акт злуки двох гілок України – західної і східної. Документ той, до слова, стверджувався підписами чоловічих лідерів Української Народної Республіки і Західно-Української Народної Республіки в легендарному вагончику, якому волею історії судилося вберегтися від негод і перевтілитися на цій станції в неповторний музей.

Станеться це 22 січня 1919 року. Рішенням уряду УНР день той оголошувався навіки-віків в Україні святковим, не робочим. Та, на велику ганьбу сучасних українських державотворців, цього не сталося й донині. Ментальності та інтелектуального рівня основної маси так званих народних депутатів вистачило на те, щоб “відвоювати” в нашому календарі скомпрометований політичними інсинуаціями прихильників радянської імперії день “8 березня” і потоптатися, вчоргове, над святістю і непроминальністю для українців подій 22 січня 105-річної давнини.

Про уроки потужної за змістом мультимедіапрезентації, яка відбулася передвхідного дня в переповненій залі Фастівського палацу культури, і до якої автор цих рядків безпосередньо причетний, – коротко, окремими штрихами.

Захід ініціювала місцева влада, що в моїй практиці виїзних просвітницьких презентацій буває вкрай рідко. Конкретно – Фастівський міський голова Михайло Нетяжук. Чому б не організувати подібні заходи в інших районних будинках культури? Адже нині вони або простоюють у холоді, або заповнені базарним крамом.

Між іншим, у Фастові спеціально для цієї події величезну залу палацу культури, в якій давно не було багатолюдних заходів, добре нагріли.

Головними слухачами були старшокласники всіх навчальних закладів міста та місцева інтелігенція, від правдивого слова якої багато тепер залежить.

Мешканці української глибинки потребують чесного, правдивого слова. Вони часто не знаходять його ні з каналів “єдино-правильних” новин, ні в численних мережевих виданнях, де домінує “сидяча”, поверхова, позбавлена людського і часто національного обличчя журналістика “про ні про що” і “не про тих”. Людям все-таки остогидли диванні експерти на кшталт арестовіччів, які затуманюють їхню психіку, відводять від головного, не спонукують думати.

Дух багато літ заборонених і постійно паплюжених владою справді Великих Українців Симона Петлюри, Івана Огієнка та їхніх побратимів за устремліннями був зримо присутній того дня в головній глядацькій залі славного козацького Фастова.

У рамках заходу відбулася урочиста церемонія заснування “Книжкового фонду” автора цих рядків та передачі першого траншу книг із особистої колекції професора (близько 500 томів) до Публічної бібліотеки Фастівської громади.

Насамкінець коротка витинка з листа Віктора Урлапова, редактора фастівської газети “Перемога”, на шпальтах якої, сподіваюся, про цю подію буде розлога фоторозповідь: “Отримав безліч нової інформації і величезний заряд впевненості, що дух українства таки непереможний”.

“Ти не соромилася і не втікала геть.
Що мала, ти давала нам і жила серед нас.
Ти образ чистоти. Ти мати наша щира”.

Георгій ФІЛПЧУК,
академік НАПН України

Якось незримо й водночас гостро сприймаються вистрадані нею думи й вартісні душевні поклики, коли четвертої листопадової суботи в Україні вшановується національний День пам'яті жертв Голодоморів. Адже три голодомори-геноциди, злочинно організовані більшовицькою росією для знищення українців, закарбовані як пам'ятники ненависті українців до вселенського зла, яким є московити.

Вони зберігають свою сталість, продовжуючи сатанинську ходу, коли нині кремлівськими бузувірами вкотре коїться черговий геноцид, з намаганням остаточно вбити Націю фізично, духовно, політично, знищити нашу Ідентичність і Державність.

Україна і Світ, який далеко не весь розуміє реальність, стикнулися з варварами, наділеними тільки двома звіриними інстинктами — бажанням вбивати і звичкою “можем павтарить”.

Що можна протиставити цій здичавілої, який антидот буде найбільш дієвим і спасенним? Єдине — вбивати зло! Скрізь і завжди!

Тому в ці тривожні й доленосні дні страшної війни з нелюдом-москалем ми намагаємося відшукувати й знаходити у творіннях Великих те духовне пристанище сил, надій і віри, яке слугуватиме нашій борні із супостатом. Тож і повертаються наші голови й серця до цієї знакової для народу Будительки, як соняшники до сонця. Згадується одна з давніх посьвят Ользі Кобилянській (від Агати Турчинської):

*Із рідних надр, з душі твоєї країн,
Є міць у ній: вбивати в людях зло
Й народжувати дух титанів.*

Мабуть, справедливо й по-Божому праведно, що ця ніжно-чутлива душа “Гірської Орлиці” на своє 160-річчя — зі своїм народом, країною, “перекладаючи” власну Музу Слова на сувору українську реальність війни, будучи оберегом рідної української землі.

Поетично-філософсько колись висловила про таку її священну місію Галина Тарасюк:

*Я на порозі Вашої оселі.
...Сьогодні Ви дописували “Землю” —
Не панську і не наймитську — свою.*

А Олександр Олесь на честь 65-річчя (1928), линуци до її “недосяжних вершин” волі й долі, напише Кобилянській свій “низкий уклін”, що надто перекликається із сьогоднішнім:

*Спасибі ж Вам, що в час розпуки
Ми в гору все ж здіймали руки
І не кляли життя й землі...
Стояла мряка над землею,
А ми очима і душею
Ловили промені у мглі.*

Як важливо, щоб саме ці живильні промені, наповнені енергією “нестьмареного обличчя” — Творчині “Землі”, “Людини” і “Царівни”, були завжди з Нами і серед Нас. Значуще помічними в цьому є наші “передні ряди” — Поети, Митці, Творці, Педагоги.

Сам творчий процес науковців, письменників спонукає і спрямовує суспільство в глибших обшарах формувати сві-

Жрекиня борні

Ользі Кобилянській — 160! Чи втратили свою значущість теми та ідеї видатної буковинської (української!) письменниці сьогодні? Адже, не тільки вникаючи в питання життя інтелігенції, людини, землі, проблем емансипації жінки, екології, а й приміряючи творчість О. Кобилянської до нинішніх складних геополітичних реальностей, війни, відчуттю є суголосність її життєтворчості з XXI століттям.

тосприйнятність цієї хранительки людської Душі.

Адже недавно найповніше 5-томове видання творів О. Кобилянської сутнісно доповнено унікальним десятитомником, створеним творчою групою науковців Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича під керівництвом професора В. Антофійчука. Своєрідний дарунок серця, душі й таланту цієї видатної Буковинської Музи для України (і не тільки). Цей творчий доробок яскраво доповнює вінок народної шани до О. Кобилянської, продовжуючи й наповнюючи новими змістами її і наше життя в національній культурі, науці, освіті, театрі, кіно.

Варто визнати, що попри всі катаклізми й виклики світового масштабу, оскільки їй довелося “зустріти” дві світові війни, соціальну й національну пригніченість свого народу й себе особисто, вона не втратила (зрощувала!) своєї душі, а люди (від великого до малого, від освіченого до ледь грамотного) ніколи не губили її сліду. Усе прочитане й побачене, відчуте й пережите, пов'язане з О. Кобилянською, набирало якогось міфічно-містичного, майже сакрального характеру, містило глибинну народність, правдивість, рідність, близькість.

За психоментальним відчуттям тодішнього світу українці уподібнювалися до почуттєвого стану шаноби авторитетності Т. Шевченка, коли багато людей, навіть національний Славень (Чубинського-Вербицького) сприймали не інакше, як творіння Кобзаря.

З дитинства залишилися й досі гострі емоційні переживання від театральних вистав “Землі”, “Вовчихи”, які в 50-60 роках стали також кінематографічними творами, а вже в 90-і були доповнені телефільмами “Меланхолійний вальс”, “Царівна”, збагативши суспільні почуттєві гамми. Скажу так, що “поживи” для людського серця та “спалахування душі” в життєтворчості Письменниці завжди було по вінця. Пригадую, як ще зовсім малого батьки й дорослі виводили на “передхату”, коли на чистому небі сходили повний місяць, і просили глядіти на нього, розповідаючи майже біблійний сюжет (кожен на свій лад) про те, як вбиває брат брата за землю. Тривожно й довго дивився в ту місячну далечинь, часто наодинці, справді, бачачи цю страшну й дуже чітко окреслену (відповідно своєї уяви) картину людиновбивства. Ця моторошна реальність перетворювалася тоді в ранішу емоцію, оскільки ходили слухи про такі страхотні в тамтешній окрузі. З тих пір багато “води втекло”, а я не перестаю ще й досі з такою ж довірою, як випадає така нагода і погода, навіть коли в небі літають кляті “шахедаї”, відшукувати вже на “теперішньому” місяці цих нещасних братів.

Бо обидва — нещасливі. І той, хто вбиває, і хто вбитий. Уся ця людська трагіка “від Кобилянської” ширилась українським світом — із заходу на схід, серед перемелених християнських чеснот і святості людськості, коли не зрощувалася земля, а опоганювалася злими вчинками і звіриними інстинктами. Адже земля за Кобилянською була покликана плід добрий родити, а не перетворюватися з благодаті на біду, завдяки “обезлюдненню” людини.

На такій землі — ні щастя, ні правди, ні добра. На цьому створеному Богом місці завжди блукатиме образ злотвору, пригніченості й несправедливості, про що так гірко сказав у 1920-х М. Хвильовий (“Шляхетне гніздо”), змальовуючи вже за трохи інших обставин стражденню українську людину (вже не Сава, а Василь), “ощасливлену” вже московськими біль-

шовиками, перебуваючи в мерзенному психологічному стані, коли “свій не свій ліс (земля), щасливий-нешасливий Василь. Щасливий, що не вбили, нещасливий, що живий”.

Оці перегуки в часі і просторі дуже чутливих національних, етичних, політичних, соціальних тем засвідчують про глибинність витоків творчості Кобилянської, що опираються на вічно життєствердуючі принципи народності і загальнолюдськості. В основі — Людина, з її долею, надією, прагненням добра і волі, високістю почуттів, любов'ю до ближнього й водночас з аморальністю й гріхопадінням, жадобою й людиноненависництвом. Сув'язь світла, музики душі і безпросвітництва людських сподівань. Її психоемоційні струни торкаються найпотаємніших закутків свідомої матерії з усіма палітрами благородних і нищих діянь та почувань. Так усеціло, в не-збагненній “гармонії” світла і темряви

життя буковинська “орлиця” пізнавала й презентувала свій погляд на народне буття.

З цими набутками народжувався, жив, мучився і творив її народ, розділений, обділений, знедолений, однак неупокорений і гідний. Бо лише такий Народ був здатний народжувати (за Стефаніком) “Шевченків, Франків і Федьковичів” і його, насправді, ніхто не в силах “проярмаркувати”.

Однак ще одну найвищу чесноту описувала О. Кобилянська в своїх творах. І хоча “гіркий з чужої ниви хліб”, писав Б. Лепкий, саме праця (фізична й творча, вільна й паншинна) в її світобаченні залишалася для людини єдино спасенною і обнадійливою справою. Для всіх, незалежно від того, чи стосувалася вона інтелігенції, селянина чи юнака.

Розгляд складних соціально-психологічних, морально-етичних проблем не обходять ніяким чином цієї затребуваної людської цінності — праці, починаючи від ранніх оповідань та повістей, “Жебрачки”, “Землі”, “Некультурної” і до роману “Апостол черні”, як провідної лінії творчості. Бо труд поета, музиканта, художника і філософа, як і одержима праця та діяння сяча-землероба, світоглядно для неї перебувають у стані “рівної нерівності”, сповідуючи кращі традиції європейської й національного просвітництва.

Адже трохи раніше шотландський письменник та історик вікторіанської епохи Томас Карлайл в “Етиці життя” напише: “У долі немає, по суті, інших засобів (окрім праці), щоби зробити людей куль-

турними... Бо що тоді станеться із землею, коли вона перестане обертатися? З лінивої, нерухокої людини навіть найбільш поблажлива доля не сотворить нічого, окрім браку”.

Тому всі творці і жінці, хто її вивчав, пізнавав, хто був і намагався стати вдячним учнем, маститі (і не дуже) служителями Слова, вибудовували по своєму поетичну Шану Праці — батькам, землякам, українцям, своєму Народу на материзні та поза її межами.

У “Буковинському журналі” (1992 р., № 2-3), що був ровесником національного відродження й відновлення Української Держави, знаходимо цю дуже суголосно поважану вартість у вірші “Відвідини” Б. Бунчука, тоді ще молодшого на понад 30, а нині вічнотворого й багатолітнього декана університетського “філфаку”:

*Тут лиш робили. Тут не ворожили.
Тут люто корчували. Чи ліси
Чи галицькі і буковинські жили,
Тремтячі, як високі голоси...
Робили й здобули. А по роботі
У землю що чужу-свою ягли.*

Оця своя-чужа земля, вільна-невільна праця, щаслива-нешасна людина, радісна-зболена душа, мабуть, ніколи не покидали сторінок написаного та вимовленого Ольгою Кобилянською. Але посеред гамузу людських драм і трагедій долі завжди нуртувала віра в кращу будучину, бо крізь мряку пробивався промінь світла і надії, що так завжди не буде і твій народ постане серед інших таки вільним, освіченим, гідним. Снага щасливої долі цілого Народу часто переломлювалася через особистісне окремо персонажу, героя, власне світовідчужання, надчутливо й всеохоплююче сприймаючи драму індивідууму, своє автобіографічне, як загальнолюдську і планетарну біль.

“Не можу позбутися думки, що музика вбиває життя. Одною-однією тоненькою струною вбила її”, — так завершувала вона свій “Меланхолійний вальс”, глибоко переживаючи втрату людини, відшукуючи “класичну рівновагу сильного духу і музики”. Саме в “олюдненому” Людиноцентризмі Майстрині Слова народжувалася її Народність, Українськість. Ціннісна трив'язь, що наскрізно проходить через весь її почуттєвий “материк”, який містився, насамперед, на Буковині, в Чернівцях — серці буковинської України.

95 років тому (1928) завдяки ювілейному комітету в Чернівцях вийшов Альманах, присвячений “сорокалітній (1887—1927) письменницькій діяльності” О. Кобилянської. Серед численних поетичних вітань, починаючи з О. Олесь, є і такі віршовані слова У. Кравченка:

*А хоч Твій шлях — то самота,
Все ж не одна Ти — не одна!
Не самітний Твій дух,
Сердечь його окружує ланцюг!*

Так, вона була часто одинокою. Як писала тоді О. Дучимінська у своїй “Землячці”, “Вона співала пісні... Чекала все на май — весну життя”. Проте не тільки чекала й сподівалася, а й вірила та боролася. Саме такою Жрекинею борні сприймав її народ.

Найбільш промовисто про цю святу місію було описано в короткому вітанні, розміщеному в тижневику “Рідний край” (27 листопада 1927 р.): “...Глибока пошана й подяка за Твій труд, за сорокалітню працю на недоораній українській ниві, за Твою вірність. Ти честь і слава Буковини й Українського народу. Джерела Твоїх думок розложені по всій Європі. Там Ти черпала знання й вічні людські ідеали. А що набрала, віддала Ти на вітар України в убогі хати. Ти не соромилася і не втікала геть. Що мала, ти давала нам і жила серед нас. Ти образ чистоти. Ти мати наша щира. Тримай же довго нам і своїм творчим ділом завіщай, що на цій землі живуть сини й дочки з великою надією в будучність народу Українського”.

Сьогодні, вже на 160-ліття, долучаючись до цього вічного вінка Шани, прийми, “Гірська Орлице”, і наші щирі сердні здоровлення від твоїх вдячних нащадків.

Ти — не одна. З Україною! А Україна — з Тобою!

Інформаційна безпека: що непокоїть

Днями з ініціативи голови ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка Павла Мовчана відбулася розмова за круглим столом на тему: “Інформаційна безпека України: реалії та перспективи”. З основною доповіддю виступив Віктор Набрusco – кандидат наук, викладач КНУ імені Тараса Шевченка, президент Національної радіокомпанії України (1999–2010).

У своєму виступі Віктор Набрusco зазначив, що стан інформаційної безпеки громадянина, суспільства, держави перебуває у прямій залежності від стану інформаційного простору, інформаційного суверенітету та інформаційних спроможностей України. І саме взаємовідносини цих основоположних складових від інформаційних і управлінських диверсій з боку російського агресора стала однією з передумов прийняття рішення про застосування військової сили з метою повноцення українського народу.

– Сьогодні, коли Україна веде тяжкі бої за своє майбутнє, згуртовуючи світ навколо ідей демократії і свободи, особливо гостро відчуваються недоліки і прорахунки в інформаційній політиці нашої воюючої держави, – сказав Віктор Набрusco.

В обговоренні взяли участь перший заступник голови правління ВУТ “Просвіта”, академік НАПН Георгій Філіпчук, кінорежисери, лауреати Шевченківської премії Леонід Мужук, Дмитро Ломачук, доктор історичних наук Петро Чернега, професор права Микола Голомша, доктор філософії Сергій Присухін, головний редактор “Слова Просвіти” Ігор Зоц, члени редколегії “Слова Просвіти” Галина Дацюк, Євген Букет, журналіст Віктор Тютюн та ін.

Повністю засідання можна переглянути на YouTube за посиланням:

<https://www.youtube.com/watch?v=jElblzQxWi0>

За підсумками зібрання було ухвалено звернення до органів влади.

Звернення учасників круглого столу

Засоби масової комунікації України в умовах трансформаційних суспільних змін перехідного етапу цивілізаційного виміру виконують не лише суто інформаційну функцію, що притаманно для країн сталої західної демократії, але й соціально-інтеграційну, ціннісно-орієнтаційну. Таких доктринальних постулатів функціонування інформаційної політики не розуміли реформатори українського інформаційного поля, яке в результаті такого злочинного реформування та тотального роздержавлення уже після початку війни у 2014 році постало безпорадним та беззахисним перед російською інформаційною навалюю, що була складником російської військової агресії.

Про що варто вести мову в контексті викликів і загроз національній безпеці, що сформувалися останніми роками у сфері інформаційної політики та реалізації конституційних норм щодо гарантування державою інформаційної безпеки.

У той час, як сусідні європейські держави створювали спеціальні інституції з протидії ворожій російській пропаганді, у нас через безпорадність влади та ангажованість інституцій громадянського суспільства нав’язувалися стереотипи комунікативних відносин, абсолютно віддалені від українських реалій. Привнесення і насадження ліберальних космополітичних цінностей, смислів хаосу, зневіри, історичної безперспективності, чим цілеспрямовано багато років поспіль займалися чимало загальнонаціональних медіа, – це руйнація державницьких основ. Склалася парадоксальна ситуація, коли інформаційний простір держави замість того, аби стати фактором суспільно-політичної стабільності, морально-психологічної рівноваги суспільства – перетворився на загрозу національній безпеці.

Так, зокрема, після Революції Гідності під тиском заангажованого вузького кола грантокористувачів та внаслідок сумнівної домовленості політичних груп, Верховна Рада України ухвалила закони про роздержавлення ЗМІ, зокрема і про утворення суспільного мовлення. Згодом було проведено специфічне реформування потужного національного інформаційного ресурсу, а правильніше – його демонтаж в умовах російської військової агресії. Суспільний мовник опинився на задвірках національного інформаційного поля. Остаточна система була зруйнована в особливий період, під час техногенних катастроф, надзвичайних ситуацій, воєнного стану. Суспільне мовлення абсолютно було виключене до початку повномас-

штабної війни 2022 року з процесу інформаційної протидії російській агресії, в якій інформаційно-пропагандистський складник відіграв провідну роль. Не інакше як актом інформаційної капітуляції та зради варто розцінювати таке самоусунення “реформованого” суспільного мовника в інформаційно-смісловій війні з російським агресором.

За рік до анексії Криму та захоплення Донбасу режим Януковича свідомо зруйнував найпотужніший у державі Броварський радіопередавальний центр. У грудні 2021 року за кілька місяців до початку повномасштабного російського вторгнення в Україну було фактично ліквідовано Львівський радіопередавальний центр у Красному. Очільники суспільного мовлення, які категорично і системно відмовлялися

від використання середньохвильового радіодіапазону загалом та послуг Львівського центру зокрема, свідомо чи безвідповідально зіграли на боці ворога. Саме довго- та середньохвильовий радіодіапазони виконують особливу функцію в умовах воєнного стану як складник національної безпеки.

В умовах демократичного ліберального українського законодавства п’ята колона в національному інформаційному полі останніми роками почувалася безкарною, вела себе агресивно і нахабно. В класичному маніпулятивному інформаційно-політичному шумовинні під обгорткою свободи слова розчинилися українські ідеологеми, потужна сила “русского міра” набиравла обертів.

Усі ці окреслені фактори призвели до максимального зведення ролі держави в проведенні інформаційної політики як складника інформаційного суверенітету, створило ґрунт для подальшого проникнення і здійснення впливу російських пропагандистських мовників, що стало передумовою повномасштабного вторгнення в Україну.

Виходячи з означених проблем та статті 17 Конституції України, яка говорить про те, що гарантування інформаційної безпеки є найважливішою функцією держави, варто відповідним органам влади розробити комплекс невідкладних заходів із захисту і забезпечення суверенності національного інформаційного прос-

тору, інформаційних прав і свобод українських громадян та суспільства в цілому, що передбачали би:

- розроблення національної комплексної програми гуманітарного розвитку, в якій інформаційній сфері відводилася б визначальна роль як засобу формування світоглядних позицій та збереження традиційних моральних імперативів та художньо-естетичних ідеалів. Ці завдання мають реалізовуватися не лише шляхом державної фінансової підтримки, а й запровадженням жорстких регуляторних, ліцензійних норм, які стосуються захисту власного національного медіа-продукту;

- реформування державних органів влади, що займаються інформаційною політикою, в реальні інститути вироблення

ефективних механізмів захисту національного інформаційного простору. Зокрема виведення Держтелерадіо з системи оперативного управління Міністерства культури та інформаційної політики і підпорядкування його Кабінету Міністрів України;

- запровадження державної програми протидії зовнішнім інформаційним загрозам, яка гарантуватиме максимальне збереження та використання національного інформаційного ресурсу як фактору національної безпеки. Серед заходів бачиться і створення потужної іномовної корпорації, без якої неможливе існування держави в сьогоdnішньому конкурентному світі, умовах зовнішніх загроз і викликів, що зростають;

- для сталого мовлення в особливих умовах та максимального покриття ефірним сигналом території держави, пропонується вивчити питання щодо створення державної радіокомпанії (можливо у системі іномовлення чи окремої структури, підпоряд-

нохвильовий діапазон мовлення на росію та за кордон. Такі дії в умовах війни можна кваліфікувати не інакше як виклик національній безпеці;

- створення системи контрпропагандистської роботи, яка передбачала б би заходи освітньої та інформаційної діяльності, підготовку фахівців, здатних не лише адекватно оцінювати інформаційні ризики і оперативно реагувати на загрози, а й стратегічно формувати і утверджувати україноцентричні суспільні погляди;

- гарантування конституційних прав громадян, у тому числі через заходи протекціоністського характеру, на одержання суспільно важливої інформації в будь-якому регіоні країни через супутниковий сигнал, ефірного цифрового провайдера, довгий та середньохвильовий радіодіапазони, мобільний телефонний зв’язок у мирний час та в умовах надзвичайного стану, техногенних та екологічних катастроф, воєнного часу. Виникнення сьогодні так званих білих інформаційних плям практично призводить до втрати керованості соціальними процесами в державі, загрожує національній безпеці;

- законодавче унормування інформаційно-частотного ресурсу як національного набутку поруч з іншими національними стратегічними ресурсами – надрами, землею, водою, повітрям, що мінімізує його агресивний грабунки і стане запорукою національної безпеки;

- реформування суспільного мовника в дієвий націєтворчий інститут в умовах трансформації суспільних відносин, фактор протидії російській інформаційній агресії. Зважаючи на безпорадність суспільного мовлення в нинішніх умовах повномасштабної російської військової агресії та внутрішніх викликів, відсутність належного опору в інформаційно-смісловій війні з Росією, внести до Верховної Ради невідкладні законодавчі ініціативи, що передбачили б реальний перезапуск суспільного мовлення з іншою системою його організації, управління та трансформацією в реальний фактор громадянського суспільства, державотворчу інституцію;

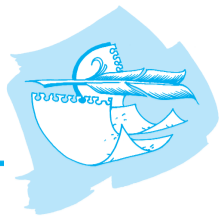
- збереження в новій законодавчій редакції системи суспільного мовлення окремої, самодостатньої, юридичної інституції Українського радіо як національної установи зі спеціальним статусом, що відповідає практиці більшості європейських країн;

- становлення суспільного мовлення для місцевих громад зі збереженням суб’єктності регіональних мовників на базі колишніх ОДТРК, що відповідає національним інтересам, політиці децентралізації, практиці європейської демократії;

- є нагальна потреба в підтримці незалежних загальнодержавних і локальних друкованих медіа, зокрема і єдиного в країні культурологічного тижневика “Слово Просвіти”.

Учасники круглого столу
“Інформаційна безпека
України: реалії та перспективи”
від 15 листопада 2023 р.

Євген ПАШКОВСЬКИЙ,
письменник, лавреат
Національної премії України
ім. Тараса Шевченка

Слово, мова і майбутність

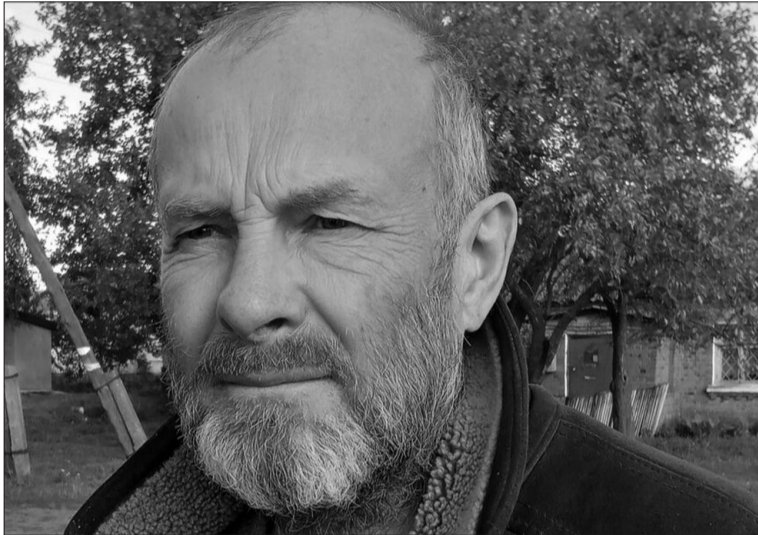
Доречно нагадати, що українська держава починалася з Товариства української мови. Вона, як пізніше уточнилося Богом, постала як плід мисленого творіння небагатьох, перейнятих станом мови, з їх бажання мати іншу, більш доброзичливу, більш дбайливу, більш добродійну стосовно мови країну; країну як прихисток їхнього приниження, як одне добромовне середовище, як одну, сповнену приязні і відгукливості, родину; країну, де б на кожне слово в щокожному закладі, магазині, на вулиці тобі не ригали в вічі, "гаварі, ска-тіна, па-человеческі!"; країну, де б ти був вдома; країну як прихисток їхньої мови, наснаги, енергії, країну як дім незримого буття народу. Країну як рідна велика душа з розпростертими обіймами. Де ніколи не тісно; де хочеться жити, любити, творити Добро. Країну братерства, єднання, уже не стільки в мові – в Любові. Країну як одну невичерпну сонячну батарею Енергії Бога. Невипадково вважається, що мова є душа народу. Найтонший відбиток її енергетичного коливання. І якщо в кожній людині є Книга життя, – щось наподобі відеореєстратора, – то такою ж осяжною Книгою народу є його мова, література...

тяжкі до земного; весь світовий спрямунок тільки сприяє цьому. Йому вбивають: це модно, красиво, сучасно, зручно, атрибут свободи, тоді як насправді це погнубельно-нищо, але ніхто про це не говорить йому. Правда у світі лжі є найбільша непристойність. Земне йому приносить задоволення, а духовне є чужим і незрозумілим.

Так відбувається через надрозвиток земних зон мозку, відповідальних за виживання й чуттєві насолоди, і неактивність духовних. Земний тип з тієї ж причини є матеріалістом, прагматиком, циніком, віддає перевагу земному, раціональному над духовним. Чим менше його сукупне життя, тим більше воно йому ніщо. Воно не зчитує і не копіює того, що закладено в духовній істоті – духолодині в естиві людини – і в духовному досвіді в цілому. Його приваблює те, що приносить насолоди плоті. Його радує те, що є частиною його самого: сім'я, родина, матеріальне добро їм-собі, все те, що складає себелюбов. Виживання-розмноження-нажива-насолоди на першому місці. Духовний тип, в силу того, що в ньому перегоріло земне, – воно не приносить йому радості, – земного не боготворить і не вважає його гідним уваги й захоплення.

Його увага перемикається на більш вічні речі. Бог назвав їх скарбами небесними, правдою Неба, "найперше шукайте царства небесного і правди його, а все решта докладеться вам"¹, але треба розуміти Ідеї вічності. Сенси вишнього. Любов земного і духовного типів є відповіддю на їх пріоритети. Відповідно, для першого мова буде ніщо, а для другого – значною і великою цінністю. Не важить, яка мова; має значення тяжіння до неземного. Це універсальний Закон для типів і їхніх схильностей. З точки зору першого – земного – типу мова є засобом спілкування, маркером ідентичності і одним із інструментів його усталеного життя. "Слова та й годі, більш нічого". З точки зору другого – духовного – типу мова є чимось більшим від матеріалу. І тільки ті, хто глибоко перетворені в саму стихію мовлення, і є частиною його, ті через кого Слово протікає, як вода через заставки, ті, хто являють тисячі голосів і спалахів її райдуги, тисячі нюансів неповторного, ті, через кого Дух у Слові переливається з надреальності в реальності творчу Енергію, ті розуміють неземне призначення і смисломість мови.

Простіше кажучи, не мова є інструментом народу, а народ, його історичне буття, є інструментом мови. Оскільки наш світ є продовженням інформаційного, весь смисл його існування – в залишенні інформаційного сліду. У привнесенні чогось нового, благого прекрасного в досвід цивілізації і зміни себе ним. Життя в

його історичному розкрилі є полотно для Слова і, в той же час, – реалізацією його. Поза Словом ніщо не існує. Ніщо не є в історичній перспективі. Для матеріалізму це абсурд, для земного типу – нісенітниця, для відземленого, духовного типу – неспростовна Істина. Бо так є у Бога. Що тоді важать всі хибноуявлення людей перед Ним? Це уявлення дикунів про розверстий зоренбом безкрайній космос. Все, що лишається від життя, від його огрому доль, надій, страждань, розпачу, смертей і новонароджень, все що залишається від обжитого простору, від східсонця до Заграви цивілізації, відліто в Слові; все решта – прах. І нема нічого, окрім Бога й Слова, значимішого і вічного тут.

Дух протікає через матерію, залишаючи по собі вічнослово. Письменництво є вербалізацією Святого Духа на Землі. Відтак, із зневагою першого, зневажається Дух Бога – чиниться Хула – з наслідками, про які Сам Бог попередив через Матвія 12.31, 32: всякий гріх і хула проститься, але не це. Із вбивством (зневагою) Слова вбивається Дух Бога на Землі. Особливо, якщо це Слово Бога. Вбивається Істина, вбивається Досвід і марнотні життя мільярдів. Через знищення творчості, знищення письменників – їх знепотребленням і відпиханням на узбіччя історії – знищується майбутнє народу. Це не просто втрата талантів, ненаписаних творів – це втрата акумуляції, яка мала постати із них. Втрата Живої творильності, – вона ж Отець, Іегова, Суший, – яка творить народ і творить майбутнє. Без неї ніби все є, але немає щастя, нема безкористя і дієздатності на засадах жертвового служіння немає. За гроші і вигоду не твориться велике, Боже. Нема Любові, з якої все постає. Нема віддачі, а є – тільки собі: глитаїзм, кар'єризм, принцип, закритої загребушої руки, тоді як велика Любов всю себе віддає. Жертує, як і Бог, Життя, що протікає кризь неї. Вона відкриває дух; вона – відкрита рука, той правильний принцип Бога і Всесвіту, який прообразувався Жертовником у Храмі.

чому запускається опосереднення Слова, чтиво, іржачка, маскультура з примітивізацією і оделенням, творивом еліти з недоумків-кретиніодів. Людськими дияволами витісняються люди Бога. З тієї ж причини народ віднаджують від глибоко вдумливого, серйозного читання і перемикають на кліпи, пости, повідомлення, на кліпове й малочитальне мислення: такі не зможуть осягнути серйозного, пізнати в собі Добра і Зла, змінити себе, діяти на віддачу, мислити планетарно, жити як в останню мить, а не тваринно приземлено, з усіма залежностями і страхами, притаманними цьому стану.

Ось причина тайної і відкритої війни з письменництвом; причина того, чому у нас тридцятилітній геноцид людей культури, мислі, і ніхто цього не помічає. Це не стає причиною найпершої турботи влади як загроза існуванню народу. Загрозою суверенітету підняли загрозу буття народу. Треба й про те пам'ятати, й про те дбати. Народ, в якого немає в достатку серйозних книг, народ, який віднадили від читання, осмислення, не має серйозного майбутнього. З нього, як із реактора, викинутий енергетичний стрижень. Знищуючи мовотворців, літераторів, знищують майбутнє народу і творять своє. Від 1991, коли нас було 51 млн, плюс із околиць повернулося декілька мільйонів, нас мало б бути щонайменше мільйонів сімдесят. В різний спосіб скорочення забрало п'ятдесят. І чим більші цифри, тим менше вони жахають, тим менше хто реагує на них, так, ніби цього взагалі немає, і винні, зрозуміло, немає. Де і коли ще світ бачив таке скорочення? Держава, де хапути в статусі чиновників важливіші від письменників – творців її – термітник, де затяті гризуни вирізають, підточують і, врешті, завалюють дім.

Отже, вища творча якість полягає в тому, що мозок одиниць працює на вищій частоті. Це також пояснює будь-яку вищу здібність, творчість і те, чому так мало пишуть про Бога. І так багато, як пил у Всесвіті, про всяку огидь і прахоту. Мозок земних працює не так, як у духовних. Чуттєве ім здається прекраснішим од вічного. Їх мозок не вловлює Божу частоту і Бог не говорить через нього. Щоб так писати, потрібна присмертність – мінімум фізичної і максимум Богоенергії – і вища її провідність. Нервсистема непідготовлених, земних, її не витримає. Наслідком буде перегорання нейронів і безумство. Підготовка триває сотні, тисячі втілень з відповідними практиками. Жоден, навіть земний талант, не постає за одне життя. Тим більшим злочинцем є їх усікнення. Стан вищої творильності на вищій Енергії Богом сповіщено ап. Павлу, коли він молив про здоров'я: "Сила Моя звершається в немочі"². Кожен пишучий, як і що б він не писав, пам'ятає це по собі. Цією ж Силою живе й народ з написаних духонатхненних книг. Все це вмикає лобну – Божу – частину мозку. Яка і вловлює Богосигнал. Процес писання й читання важливий тим, що це розвиває мозок і оживлює його.

Читання – найкращий винахід Бога. Ось чому це має бути основою державної політики. Це не тільки вбереже від деменції, а і дасть расу геніїв. Великий той народ, який змалку привчається до великого читання! Який привчає безмежну любов до слова, його розуміння й осмислення, і до Слова Бога найперше! Онікчмені і щезне той народ, де творить-

ся протилежне. Велике Слово, Боже Слово розвиває найважливішу зону мозку. Святиню святинь в людині, яка прообразувалась подібним в Храмі. Святий обов'язок держави дбати у цьому напрямі! Це заповідь його чесних, справедливих, боготворючих і богобоязних громадян. Їм не потрібен нагай борні з корупцією і надзарплати. Вони віддаватимуть Державі себе, а не дертимуть з неї. Це люди майбутнього. Земне їх цікавитиме не більш, як відкинута буде стратегічне, лобне. Бог приходиться в них як Сигнал, як Чиста Енергоінформація, і це буде його Пришестя. Воно змінить світ, як ніщо донині. Написане, створене на земній енергії вічного в собі в такій мірі не несе.

“Діло рук художника” визначено Богом про художне слово. Воно, як в'янутий з часом букет. Написане з Енергії Бога, в стані Вознесення, — увімкнення Божого мозку, — що Енергію переливає в Слово, в його дух і ритм, вічно творить істинне, і вже вона, а не саме Слово як знак, творить нову реальність, нову людину, новий світ, нову грань вічного в матеріальному несвіті. Його Світло розсуває морок. Написане у Вознесенні — батарея Бога — вона назавжди просторить Силу Бога, Світло Бога, істинне Бога в матеріальне небуття. В мертво саме по собі буття матерії. Слово оживлює його і кожну істоту в ньому. Це Слово — назавжди — невичерпний акумулятор Чистого Життя Бога. Енергії його Любові. Це Слово — вічності нев'янутий букет. Слово людини, слово — зронене на земній енергії — мертвота й мертвості часто. І тому так швидко гасне. Набір заряджених низькочастотних знаків. Тому й ні на що не впливає. Далі тимчасовості нічого не змінює. Зникає як все земне, зникає з тією зникомістю, про яку один наш класик казав, “останній листок із берези злітає і жодного сліду в повітрі немає за ним”⁵.

Проте земним звичне земне. З любові до нього вони люблять земне слово, про земні й зрозумілі їм речі, слово, яке не несе в собі нічого в якості вищої Енергії і Богоінформації. Слово як потіху їх розуму і запобіжник від деградації. Те, що не несе в собі Божості, не змінює нічого вглиб в духові людини і зовнірності. Не змінює так, як попереднє, первинне Слово. Слово Першотворця, Слово-вічність. З суто земним словом світ деградує й гине внаслідок омертвіння мозку. Живе Слово — потік Живильності, Жива Вода, що воскресить і сповне життя активності. Її марно шукали по Біловоддях, Шамбалах і інших заблудах примітивного розуміння. Вона витікає з любовності розвинених Богом. З їх Божого ума. З нейронів тих, хто вловлює Істинне Пришестя. Друге Пришестя, якого так ждали країни умі віків, тисячоліть! і якого мертвості не впізнав, не зрозумів при його Поверненні. Все сталося так, як Бог і попереджав — Він прийде, як тать вночі⁶, — в мороч одмерлого майже мозку. В Тьму пекельності, що ворохобитиметься над планетою. Ось чому Слово Бога животворить; слово світу, людини — майже мертво. На Слові Бога людство жило, розвивалося і плодоносило Добром, а на чуттєвому слові людини гине. Буде інший світ, з іншої якості словом.

Поки є те, що є, і те і те слово, з правильно розставленим пріоритетом, важливим для розвитку людини, країни, людства. Це один із засобів розвитку і поєднання з Богом. Не просто елемент світопізнання, не просто за-

сіб комунікації — засіб самозбагачення, в глибокий час, коли так мало ціниться слово. Зі зрозумілих причин нав'язування мертвоти, якою б модою і приємністю вона не прикривалась. Мовно убога людина, з дубовою лексикою, з кучим набором безживих слів — в усьому убога і безживна. Нехай заграбає хоч пів-Всесвіту, у ній вона не знайде щастя. І цієї убогості, копіюючи її, заздрить земля більшість, шукаючи щастя там, де його відродження немає. Справа Держави: сприяти не матеріалізації й помрачінню земним, а одухотворенню народу через Слово, літературу, вищі чесноти й смисли там. А то виходить так: доба соціалізму минула, а привид його лишився. І розрісся й матеріалізувався у більшу жахоту, як попередня. Його моральні й матеріальні збитки держава починає шодені.

Прийнято вважати, що кожен знається на справах сім'ї, політики і мови; і кожен вправі своє міркування верти стосовно них. Настільки ж убоге і земне, як і все, що породжує земний розум. Кожен вправі давати поради в цій галузі. Кожен більш правдивіший, ніж понтифік Риму. Мова — інструмент більш тонкий, ніж скальпель хірурга, який оперує на серці. Судження стосовно мови з уст неспеціалістів — це спроба ветеринарів оперувати серце. І ніхто їм цього не пояснить і не вкаже правильно: куди ви лізете?! Мова — це не те калікомов'я з кізаччям матюгів, погроз, вигуків, блатнятизмів, яким володіє більшість “спеців”. Мова — це не та убогість із півтора десятка слів, яка складає їх лексичний запас. Це гикавка, а не мова. Мова — це не та хрюкання стосовно випити-закурити і де б що поцупити чи зажити. Мова — не предмет втручання вулиці в діло хірурга. Таким хірургом є Держава, її духовна верства: як вона визначила, як гласить закон, так і має бути. Судження стосовно мови з боку мало дотичних — гірше від втручання ковола в роботу серця. Не хочу нікого ображати, але компетенція більшості в мові — Нуль! “Чого ж ви туди втручаєтесь?” — “а так, бо ми самі розумні”. Це хизування невігласів великим умом. Я в справі мови, літератури, слова 50 років і то вважаю, що я в ній нічого не знаю. Знаючи, майже напам'ять, тисячі українських книг, їхні країни, найбільш неповторні й експресивні місця. Звідки знають нічого не знаючі, таїна природи.

Мені пощастило спілкуватися з кращими мовниками, мовотворцями, літераторами, поетами Слова й настрою, і я досі не знаю, яке слово вжити краще, як народжується і закипає океанська хвиля речення. Ті, що не бачили й не переживали цю стихію, судять про Океан, як сліпий про небо. Це страшно чути, бо це срам Держави і в Океан пловання. Займайтесь тим, що у вас краще виходить. Для чого ви підготовлені попередніми життями. Для того, щоб провідчути мову, щоб бачити її вшир і вглиб, як інфрачервоний телескоп космос, щоб вона жила й промовляла в тобі, а не ти в ній, щоб Слово промовляло письменником, а не його клавіатурою, щоб воно, а не він, формулювало й створювало незримі речі, щоб Дух Бога писав ним, як Вітер осені пише шмарами й багрянцем Небо, для того, щоб Слово шедевром експресією і неповторністю, множиною вловлених нюансів життя, щоб Слово билось в скроні, як Океан в груди, і омивало всього, і наповняло Енергією Буття, щоб Слово несло життя, у же нову,

кращу реальність, потрібні сотні життів: формування не таланту, а словодихання. Просто так, западу, письменником ніхто не стає. Велике бажання стати письменником, словописцем вічності, і великий досвід попередніх життів робить ним. Це найтяжча з усіх робіт, як справедливо вважали класики⁷, і найвідповідальніша у Бога. Запис його Слова — вище служіння — вище трону імператорів. Зрозуміло, ця справа не під силу тим, хто живе надто мало. То чого ж туди влізати. Будьте ласкаві, користуйтеся тим, що вам подано. Що з превеликим трудом явлено світові.

Дух земних — їхня духовна істота в людині — не настільки чутлива, щоб вловлювати й ословлювати незриме очам, невідчутне тілу. Земна людина як приймач — це дровоте радіо проти короткохвильового, духовної людини. Коли в справі релігії, культури, політики перші витісняють другі, в суспільстві переаєте наступати творильна Енергія. Любов Бога, Сила Самого Життя. Неминучий розпад, усіх процесів і явищ, не примушує довго ждати. Ось чому “*кесареви — кесареви, Богови — Боже*”⁸: земним — земне, духовним — духовне. Інакше гине вся правильна ієрархія світу й ієрархія держави. Земне нездатне виконувати духовні призначення. Від влади, політики до духовного розвитку людей воно все спрофанує і зупинить. І тим призведе до автоматичної дії Закону Бога, Закону вибракуння: “те, що не розвивається або заважає розвитку інших, забирається”. Це автоматичний Закон, який діє у всіх аспектах життя, і його ніщо не спинить, окрім зміни себе і розвитку, як особистого, так і спільноти. Слово, читання є винаходом Бога саме для цієї справи. Його рятівним колом для гинучих. На жаль, вони відкидають і це. Там, де спинається розвиток, спинається Все.

Народ, у якому книги читають тисячею примірників, — уже не народ, а пустеля. Народ, у якому черги під барами, а в бібліотеки й храми приходять запусті, клігає вниз. За сліпими поведіннями, що обіцяли їм і знають тільки дорогу до земного щастя, з ямою в кінці. Народ-нечитач не має ментальної радості і повністю присвячує себе тілесним радостям, її заміникам. Шукає щастя в них — і не знаходить. Шукає справедливості і добра — і ніде не знайде. В світі цінують земного зникають духовні норми й радості; точніше, є, але не для них — вони самі їх відкинули. Не ціниться не Книга, а ті норми, що й складають її зміст. Людина не має етичних і Божих орієнтирів і засторог — незримих мурів од Зла. Слово Бога тому й названо Ним Стіною і Муром. Немає його — і Зло, як в пролам, проникає в людину. Але хіба не на це була нашілена камнепадна лавина маскультуризації, примітивізації, дебілізації, шоуізму з видебіленням до останньої звини, до єдиної мети: істи-пити-опорожнятися. І вважати це смислом життя. Хіба не на це була спрямована ідеологія нинішнього? Так модернізувати ціле людство. І засоби техпрогресу, які досі розвивали його, стали засобами віднадження від Бога й слова, засобами вбивства. Доведення до скоротирівня має на меті роз'єднання мозку з Богом. Непривнесення його Любові й Мудрості в ментально мертвий світ. Звідти масове знеструлення, залежність, все те, що складає нині-реальність.

Залишити людину на низькій енергії і відібрати у неї щастя —

мета цього новоділу. З людини-творця, помічника Бога, на що вона й створена, зробити раба залежностей, слугу своїм прихотям, готовим працювати за гріш ради їх задоволення. Духовна людина, вільна від зла-гріха-прихотей, тим і страждає системою, що не буде ішачити ради їх втілення. “*Я не-ремій світі*”⁹ — дороговказ для всіх, хто тяжіє до його щастя. Суть вчення Бога Ісуса Христа. У перемозі земних цінностей. Жодного щастя в них немає! Чисте щастя — в Чистому Богові, яке людина-творець почерпає воскреслим духовним мозком. Земна, з суто земним робочим мозком, такого почерпання й щастя не має. Щастя бачиться їй в насолодах, у владі, багатстві, славі, але вони — на що вона гробить життя — і є її нещастям. Один нужденний Бога шасливіший од всіх багатих. Через нього протікає Богоенергія, і щастя, радість, супокій, мир — її похідні. Йому в голову не лізе те, від чого решта лізе з розуму. “*Не воїнством і не силою, а Духом Моїм*”¹⁰ — не земними ідеями і не фізичною силою, а Любов'ю Бога живе чоловік. Живе його дух і тіло — фізичне лише докладається, огортає його. Надмір фізичного цей Дух подавляє.

Первіснообщинний підхід до мови, “як хоч, так і говорю”, є нормою для первіснообщинних племен, а не єдинодержавного існування. Норма племені є антинормою єдинодержавного буття. Нормальне для племені є ненормальним для існування в Державі. Нормальне в племені є тим, що перекреслює життя в Державі. Держава — не чиєсь хоч, а спільне Треба. Для спільного блага. Держава беззаконців — це тимчасовий нонсенс. Держава, яка не відстоєє свою мононовість, історично нежиттєздатна. І кожен “як хоч, так і говорю, як хоч, так і” підпилює її дому стопи. Держава, яка окультурює, береже й розвиває свою мовність, переживає віки. В державі, в якій не ціниться високе слово, не ціниться й Істина, й дотримання Законів Єдиного. “Все це ніщо”, каже земнозалежний ум і тим перекреслює і її, і себе. Той, хто спрощує мову до свого хоч, є відшепенцем Держави і одним із термітів-вбивць її. Той, хто сприяє розвитку мови, сприяє розвитку майбутнього і є одним із безпосередніх творців його. Не економіка і не політика, як прийнято вважати тепер, а Заряд Любові народу, його пасіонарність, досягнута в тому числі й через мову, є заповіддю майбутнього. Його немає там, де немає великого Заряду через роз'єднання й розпорошення народу. І навпаки: велике там, де велике єднання.

Ті, що спрощують проблему мови до свого хоч, “не важливо на якій мові, а важливо, щоб людина хороша”, криводушать і займаються махлюванням поняття. Закон держави вимагає мовного послухання так само, як дотримання усіх інших Законів Держави. Інакше для чого тоді вона. Держава є антитеза до свого хоч. Держава — це тіло із багатьох централізованих керованих атомів. І таким центром є Закон, а не влада в ній. Через Закон, підпорядкованість йому, Бог управління цим тілом. Влада недорік за недоріками, відкидаючи цей Керунок, підводять себе і народ під кару Бога. Її не Закон ніщо, а Бог ніщо, хоч вона по дикості й не розуміє цього. Держава це порядок і Закон, а не “як хоч, так і говорю”. Хороша людина визначається послухом Богу, узгодженням себе з його Законом, а не навпаки: послухом дияволу себе-

любіві, свого хочу і чворю. Хороша людина є сукупністю втілення його Законів, але аж ніяк свого хочу. Держава повинна сприяти роз'ясненню цього і втіленню. Народ, який керується нормами Бога, в їх Букві і Смеслі, і нормами держави, народ, який підкорює свою волю їх Волі і Плану — великий богокерований народ з непересічною історичною перспективою. Народ, який керується сваволею і тим відкидає Богоплан, керується дияволом до самознищення. І ніхто не зарадить йому в його підрубаний історичній перспективі. Важливо знати, що в будь-який момент навернення до Закону й неперушності його є наверненням до життя і перспективи. Те, якою мовою народ говорить, означає те, на якому духові він живе. Якість мови, її чистота, є показником Добра, і навпаки.

Сквернословний люд не є народом добра. Не треба превозноситись мовою, тесати з мови бога, але не треба й применшувати значимість мови в державному бутті. Службовець, який хизується недержавною мовою, свідомий проїдисвіт — він зневажає мову, а умисно зневажає Державу. Йому місце не на держслужбі, а десь подаль. Якщо він порушує один, так само порушуватиме всі решту законів. У нього нема пієтету перед Державою. Це держкастрат, не потрібний для служби. Його байдужість до мови є ознакою імпотенції до служби. Так само крастиме, махлюватиме, хабарюватиме, і вважатиме все це за норму. Його норма — це анти-норма. Його закон — беззаконня, бо “йому треба”. На більшості, якою є Держава, йому чхати. Такіх держслуг держава байдужості намножила незліченно. І вони лізуть і лізуть, і нема їм краю. Вони й досипають з неї останню кров. Мова, як вже казалося, не просто засіб спілкування, а засіб єднання. Засіб енергетичного поєднання. Дво-тримовний народ не складеться в єдиногодушний народ. Багатомовний народ, за відсутності єдинодержавної мовної складової, є роз'єднаний народ без жодної перспективи. У нього не вистачить енергії для підтримки своєї ментальної складової. Він не матиме значних відкриттів і зійде з арени. Але й ті, які він отримує всупереч всьому, мислезусиллям геніальних одиниць, він, цінитель земного, відкине і розтопче; і вони достануться комусь іншому, не йому. Таким робом Бог буде відкинтий і розтоптаний в новій Істині, на смерть убивцям.

Повага до мови є частиною цінювання Істини, духовного зросту і спільної перспективи. В протилежному випадку він, народ, поглинеться більш мононовим, законозлитним, більш енергетичним і єдиногодушним народом. Це елементарний вислід із закону внутрішньої Енергії. Патріотизм без спілкування на мові своєї держави є формою знищення цієї держави. Патріотизм без цікавості до слова своєї держави, її літератури й Істини, є держубивством. Розпад країни є наслідком відсутності в ній єдиної споріднюючої частоти. Того єдиного для всіх структур коливання, яке і є зарядом Любові. Те саме характерне для будь-якої живої структури: великого стада, виводка, бджолосім'ї, родини, племені, раси. Втрата централізуючого отчого начала означає втрату — через розпад — структури. Те ж саме в атомарній і сондесистемі, в галактиці і метagalacticі. Є те одне, що їх загнічує і утримує в правильній структурованості.

Продовження на стор. 10

Закінчення.

Початок на стор. 8—9

Держава, її духовно-політична верства, повинна дбати про наповнення цим ресурсом, а не займатися суто земним забезпеченням. Без першого ніщо не в силі утримати структуру.

Держава, яка не береже й не примножує споріднюючої частоти, — приреченець. Чиста фізика Бога, а ніяка не вигадка. Відсутність Любові в структурі апіорі смерті. Вона ніколи не вбереже себе від розмагнічення й розпаду. Той розпад, який на більшій частині Євразії триває вже понад тридцять років, має ту ж причину. Одержимі політикою і лжепророки нинішнього — політологи — можуть доказувати з піною тисячі глупот, зринь поверхні, але ця неочевидність головна. Те, що єднає, змагнічує, утримує в єдності кожну структуру, далеке від політики й фізики, далеке від матеріальності — неочініма, невидима, ледь відчутна субстанція, що утримувала Майдан і палахкотіла в ньому; та нерукотворність, та окриляюча Благота, яка і є Вогнем Предвічного, Вогнем Любові Бога. Те Єдине, що утримує Все, від галактик до скупчень живого на планеті, є ця субстанція, незрима, як і Бог. І там, де вона є в достатності, є життя структур і розвиток: вони наповнені Світлом. Без Манни небесності прихоті стають мором¹. Де нема, там нема нічого. Нею і її наповнення визначається існування всього.

Багатомовність є умовою розвитку інтелекту, а мономовність — умовою розвитку і існування держави. Питання мови не є питанням вподобань, як здається земному типові. Питання мови є питанням історичного існування держави. Це універсальний закон для всіх держав усіх часів. Питання не в нав'язуванні мови, як здається земному типові. Питання у поєднанні єдиномовців у правильний заряд, у єдиномовне суспільство. Роз'єдане такого не несе, розпадається й гине. Найперше це відбувається через релігійне роз'єднання, через різне розуміння Бога, через те, що Його розділили на різні конфесії, віросповіді, одна темніша іншої, тому й Пришестя Його не розпізнали, але також і через мовний розбрат, через умисну відмову від держаної єдиноволі в цьому питанні. Держава, це слід визнати як аксіому, є втіленням Закону. Якщо людина на державній службі порушує будь-який Закон, про мову чи корупцію, вона чинить антидержавний злочин, і будь-які послання на своє хочу — глупство і тупість. Відметення самої природи Закону, отже й Держави. Тоді треба відмінити всі закони, включно з канібалізмом, і побачити, до чого це призведе в т. зв. державі. На жаль, таку лжедержаву вигідно будувати держпаразитам у владі.

Держава правди, держава справедливості є Державою Законом у всіх питаннях. Якщо хоч один закон ніщо, всі інші закони також будуть ніщо і врешті в ніщо, в ходяче беззаконня, перетворяться все суспільство. Воно чхатиме на всі земні, а ще більше — на Божі Закони. Воно тільки й будиме, яке обмахлювати державу, присмоктатись до неї і на ній нажитись. Держава паразитів витіснить державу добродетельців і наслідки не зажають ждати. Термітник догрозитиме останнє волокно. Не буде мови — не буде держави; не буде єдиноцільності і заряду від правильно складених батарей. На це працює примен-

Слово, мова і майбутність

шення мови і її творців. Держава, за відсутності єдиної державної мови, обов'язковою для більшості — тимчасовий нонсенс. Держава з матеріального погляду є певною територією. Держава з духовного зору є сукупністю заряду, присутнього в її людях. Сукупністю досвіду, зафіксованого в слові, спільністю всього, що їх єднає і надихає. Якщо їх не єднає духовне, їх ніколи не об'єднає матеріальне. Завдання Держави в цьому ключі: творити духовних істот, а не матеріальних. На їх дотриманні Закону, як Божого, так і світського, вона триває віки. На беззаконні свавільців гине в короткочасці. Їй не допоможе ніякий матеріальний і технічний розвиток. Це держава-приреченець з точки зору нехтування законності.

Не важливо, який Закон найбільше порушується — не вкради, не блуди, не вбий² — вона, ця законобивча термітність, підгризає свій Дім. Бог, як це зрозуміло із Смыслу Скрижалі в Ковчезі, що вели народ пустелею перетворення, є Законом, викарбуваним на них. Більше в Ковчезі не було нічого. Бог і Закон — Одне. Бог і є Законом. І чим більший переступ Законів, тим більша Кара. Ніякий законобивчий народ не проіснує довго. Це народ-богобивця, яким би праведним він собі не здавався. Через оземленість він ні в що не вірить, ні в що не ставить Закон — Божий і людський — і тільки й марить, як його обійти. В масштабах Бога атом Земля чи окрема територія виходить із-під впорядкування Його Закону. Єдиного для всього Всесвіту. Бог реагує на це так, як Надвселенська Істота на оскаженілий атом.

Бог Ісус Христос не той паїнка, якого уявили на іконах. Не та всепрощена милість. Не тільки Любов, Любов, як це знає кожен, але й Гнів і Справедливість: обернена сторона поганьбленої Любові. Він має ті ж почуття, що й ми, але в безмежно більшій мірі. Не тільки Альфа, а й Омега, не тільки Початок, а й Кінець³. Всього нечестивства, беззаконня, несправедливості, богохульства, нечисті. Всього, що розтлило атом і вивело з рівноваги. І Самим Богом цей атом чи ця територія приводиться до суворої відповідності. Тому кожен Закон, і закон про мову зокрема, має бути в пошані й дотриманні. Суть не в мові, а в нормі, а також в досвіді, який вона зберігає на віки. Не стало безлічі держав, їхніх народів і віків, не стало й праху одних, а все, що залишилося від них — Слово про них. Дурень мріє увічнитись гранітною плитою на цвинтарі. Не стане його і не стане цвинтаря. Ще дурніший думає увічнитись грішми. Не стане його і його грошви, дурно копленого багатства. Слово, яке плаєкає і цинить народ, стає йому пам'ятником, доки світ стоїть.

P. S. Скоро сорок років, як люди пізнього СССР плентають пустинню свого власного Ісходу. 40 років спокушення, 40! як повірили в ковбасний рай супермаркетів і виборів. Одна ідея змінялась іншою, одна брехня побивалась іншою, один облесник зміняв облесника іншого, хоч Бог і наказав боятись їх, тих, хто приходить під Іменем Його Мудрості⁴ — Христос означає Мудрість⁵ — одна брехлятина замінялась брехнею іншою, один лжемесія

зміняв пустобреха іншого, тих, хто облесились ними, все меншало, меншало, пустеля встелялась кістками! та в цілому ця прогулянка не перетривала зміни. Вони, ті, хто повірили в краще земне майбутнє, ніяк не узрять його. Їх все менше і менше, в них все менше і менше надій на його досяжність. Їх діти уже ні в що не вірять — повна пустеля безідейності. Ні та, попередня, система, ні ця, нова, яку їм вибудували, не вивела їх до щастя. Простіше кажучи, ні матеріалістичний соціалізм, ні прикрашений капіталізм не виправдали надій і покладань на них, не принесли того, в що так вірилось у початку 90-х, 2000-х. У двадцятих уже ні в що не віряться. І навіть самі найвно-протодуші, яким підсунули віру в вибори, наїлись нею. Демократія як вигадка, щоб дурити американських темношкірих, прийшла в упалок. В те запусання, яке вона сіяла і об яке розбилась. Володіючи безмежними фінансово-інформаційними ресурсами, ще запускає звичну мантру, "всі на вибори! завтра буде краше!", але віруючих в неї все менше, і ця лжерелігія, дурилово, уже не гріє сто раз перебудурених нею.

Опіум для народу вивітрився, втрапив алкалоїди. Як те, у що не вірять, вона не може проіснувати довго. Утримати тих, хто стоїть за нею. Вони, прекрасно це розуміючи, запускають нове, але й в це мало вірять, і це не допоможе: іде планетарний Ісход. Народ-пустеля ні в що не вірить, нікому не довіряє, не йме віри жодній системі, ідеї, партії, але так само жадає щастя. Сурогатом щастя, технологіями й інклузивністю, намагаються підмінити його, заманоють в цифровий рай. Більшість кориться, але віри не йме. Віра — похідне великої Любові, якої немає в ньому. Бог проходить ним, як пустелею, і не знаходить нічого живого: Любові й Мудрості, яку посилав в мертво землю їх земного ума. Сама метафора Ісходу — Виходу — означає вихід із безвиході. Ідею виходу як таку. Бог як вихід із ситуації тому і назвав Себе Дверми⁶. Цей вихід не в нових виборах, старих обіцянках, не в порожніх зужитих систем, ідеологій, мертвих догм, не в матеріальній площині. Вихід як спасительна Ідея, Істина, як Сам Спаситель, в смислово-розумінні метафори Ісходу. Вихід у Богові, у житті, як Він велить.

Виходом є пріоритет Бога над земним і плетським: Перша Заповідь, "возлюбь Бога, Я — Господь"⁷ — нема нічого, важливішого Нього. Вона ж означає принесення Користі Йому. Під пустелею розуміється сам народ. Його земний мозок, що не вловлює Бога і не сприймає Його зі слів: в ньому немає Його Любові й Мудрості. Сигналу Енергоінформації. Він не приймає Його. Бог не приходить під Іменем Його Сигнал. Він, до того ж, не має достатніх знань для розуміння Його мови прообразів і процесу преображення в цілому. Він вірить, що достатньо однієї

віри в Бога. В ньому нема віри Мудрості, віри вищих знань, як досягти дійсної Любові. "Я — Господь, Бог Всемогутній, що вивів тебе із землі Єгипетської, із дому рабства"⁸ — земля Єгипетська і є земний мозок. Який нічого не знає, нічого Божого не вміщає, не приймає і не сприймає. Ця частина мозку розрахована на суто земне: виживання, розмноження, зовнішнє сприйняття і примітивні висновки. На примітивні судження з природного досвіду; як правило, хибні. На більше він не розрахований в силу малопотужності. Земний тип і його ум існують на дуже слабкій Енергії, близькій нуля. Це мозок-дебіл, земля примітивних знань, земних суджень і напівтваринних схильностей. Не знаючи Істини з більшості питань, він бачиться собі самим розумним. Звідти його тяга до тупих суперечок. Доказувань себе. І навпаки: чим більше людина знає Істинного від Бога, тим більше вона розуміє, як мало вона знає. Її вадять прахознавання і примітивні судження з питань праху.

Знання Бога, майже завжди, розходяться з уявленнями, судженнями, знаннями світу. Земний мозок — ніщо проти Божого відання і Його Суджень. Того, як він зважає і оцінює все; того, як він править світом. Земний розум — це блудоум, в стратегії і небесності, що й прообразувалось його блудінням в пустелі. Та Бог веде його через його опустошення в землю обітну — в оживленість Божого ума, в його несподіваний рай. Та земля — він самий, але невдовзі, в майбутньому, коли узгодить себе із Скрижалью в Ковчезі. Земні знання мають відмерти, щоб прийнялись Істини, інакше земний ум їх відторгне. Земні хибності мають знецінитись, шезнути, опустошити — пустиня означала опустошення — перетим, як приймуться небесні. Замаячить земля обітна... Та земля з соломою Добра — соломою означає природне Добро, незначну Енергію — з великою кількістю його — з молочними ріками — з медом небесних Істин про небесну Любов: як досягти її. З гігантським Виноградом Нової Церкви, в якій Сам Бог буде Виноградарем⁹, Садівником¹⁰ — рости-тимо, плекатиме кожну ягоду й гроню її відгалуження. Істини Муд-

рості Нового Вина. Та земля, той ум плодонситиме ними. Всіма Дарами, всіма Обітницями Вічного Бога, чие Слово-Закон, преображає ум, є Він Сам. Царство Боже в самій людині¹¹. Земля обітна — в кожному, хто обирає Бога в якості Закону й пріоритету. Бог творить в ньому обитель¹² — і обитає в ньому. В новій, з воскреслим Божим умом, людині. Вихід в Ньому, а не в земній площині.

Людина майбутнього, з увімкненим Божим мозком, — жива земля, що плодонсить Добром Любові й Вином Мудрості. Великим Виноградом Великої Мудрості Бога.¹³ Вином, припасеним наостаток¹⁴ — для Кінця часів і Початку. Людина майбутнього — це космічний телескоп, що зрить в астральному діапазоні. Телескоп, закинутий за орбітальну далеч, відірваний від всього земного, від його тусклого світла, щоб воно не сліпило його; не одволікало від Чистого Світла Бога; щоб жив Ним, а не фізичною енергією. Телескоп, що бачить незриме, зрить до крайвсесвіту, на мільярди літ минулого і вперед, мислить тими ж масштабами й категоріями, мислить не вигадкам, а тими ж Законами-Істинями, що й Сам Бог, телескоп, що обіймає все зоренебо Його ледь вловимих Істин, безмежних відкриттів, весь огром Творіння, всю могуть Його немислимої Любові.

Людина ментальної чутливості, чий мозок розкриється телескопом вічності — надгеній з таким же безмежям здібностей, талантів, Дарів, надактивністю, і таким же безмежним щастям. Людина від людини відрізняється енергоємністю мозку¹⁵ і в ній ця відміна буде особливо помітною. Вона принесе у світ неувиме нині, менш як за два десятиліття вийде в простір, опанує сонцесистему на швидкості, близько світлової. Все нинішнє — печерний вік. Людина від людини різниться енергоємністю мозку і від цього залежать її таланти і дари, її активність, доля і служіння. Та небесна Любов, в яку вона вступає після перетворення, і буде землею обітною, її немислимим у попередньому житті Щастям.

15.11.2023 р.

¹ Матвія 6.33, Луки 12.31.² Іоана 1.1, 1.14.³ З 2.12.1990. Докладніше в статті "Про Пришестя".⁴ 2 Коринтянам 12.9.⁵ Є. Гуцало.⁶ 2 Петра 3.10.⁷ Хемінгуей.⁸ Матвія 22.21.⁹ Іоана 16.33.¹⁰ Захарія 6.4.¹¹ Про це Книга Виходу й Чисел.¹² Вихід 20.13-15, Второзаконня 5.17-19.¹³ Одкровення 1.8, 1.10, 22.13.¹⁴ Матвія 24.4,5, Марка 13.5,6.¹⁵ Нова Біблія.¹⁶ Інклузивний капіталізм.

Книги Шваба.

¹⁷ Іоана 10.7.¹⁸ Второзаконня 6.5, Вихід 20.2-5, Матвія 22.37-40, Марка 12.30-31.¹⁹ Вихід 20.2.²⁰ Матвія 21.33-41.²¹ Іоана 20.15.²² Луки 17.21.²³ Числа 13, 24, 25, Іоана 14.23.²⁴ Іоана 15.5-8.²⁵ Іоана 2.1-11, Матвія 9.17.²⁶ Нова Біблія.

Євген ПАШКОВСЬКИЙ

Тетяна МАЙДАНОВИЧ

**Листи святому Миколаю
2022–2023 рошних років
від українських дітей**

1.
Летять з небес три коники,
Копитця – срібні дзвоники,
Тихенькі, ніби сніг...
У мрях так далеко ви -
Рожевий, фіолетовий,
А білий – вище всіх,
Ясний – як мирний сміх!

2.
Аліса називає
Святому Миколаю
Їх точні імена.
Сестричка все вписала,
Цей лист і свій так само
Вже й віднесла вона.

3.
Хатинка є у сквері,
Ще в ній закриті двері.
Тут Миколай святий
Малечі буде в свято
Дарунки роздавати.
Тим, хто писав листи!
Бо поруч, де хатинка,
Стоїть поштова скринька.

4.
Софійці Аля каже,
Своїй сестричці старшій:
– А що просила ти?
– Сто дроників крилатих
Прохала я для тата,
В піхоту й для арти,
Щоб розвідку вести.

5.
Ти ж, Алю, знаєш: нині
Війна йде в Україні,
Наш тато – захисник.
Для нього в Миколая
Дарунки я прохаю,
А не собі в цей рік.

6.
Хоч невеликі – грізні
Ті дронки залізні,
В боях помічники.
Є в тата друзі-браття,
Що служать на контракті,
А є призовники.

7.
Тобі лиш троє коників,
А їм багато дроників
Потрібно в ЗееСУ.
Буває чудо – знаю!
Святого Миколая
На поміч їм зову.

8.
Хай дроників крилатих
Україну захищати
(Прошу за нас обох!),
Одержить вдосталь тато...
Не знаю, як їх звати,
Йому підкаже Бог.

В серці сонячна луна

9.
Лежать листи у скриньці...
Ще порожньо в хатинці,
Де буде Миколай.
Та сон приснивсь дитинці:
Він татусю гостинці
Привіз у рідний край!

10.
Раніше, ніж дитячі!..
Все правильно одначе:
Ідуть бої важкі,
Радіють птахам-дроникам,
Неначе діти – коникам,
Українські вояки.

11.
Вдягнувся – волонтером,
Але відомо певно –
Святий це Миколай!
Він щедрий і невтомний,
Мішок – немов бездонний,
Ей, хлопці, розбирай!

12.
...Летять з небес три коники,
Копитця – срібні дзвоники,
Тихенькі, ніби сніг.
Ось поруч, недалеко ви –
Рожевий, фіолетовий,
А білий – вище всіх,
Ясний – як мирний сміх!

13.
Добратися – непросто,
Вони долають простір
На сонячних вітрах,
У темряві й тривозі,
На зоряній дорозі,
Що зовуть – Чумацький Шлях...
4-7.12.2022

Ночовочки із дерева

*Сестричці Галочці –
на спогад дитинства*

За вікнами хурделиця,
Замети біля стін.
Ночовочки із дерева
У мами край колін.

Вже тісто в них домішане,
Не липне до руки,
І я, маленька дівчинка,
Щипаю галушки.

У мами відриваються –
Мов квітів пелюстки,
А в мене залипаються
І гарні не такі...

Ночовочки із дерева
Відставлено за мить
(Ах, ця пора не вернеться!),
А молочко кипить

У банячку на плиточці,
Де із полінця дим.
Галушечки тій дівчинці
І все було смачним:

Картопля і вареники,
Супи і борштики'
Із теплої, із щедрої,
Із рідної руки.

...Мете років хурделиця!
Я все радію тим:
Ночовочки із дерева
У мами край колін.
29.04.2020

Різдвяна пісня

У стайні сьє свічка – день погас...
Та Світло Бог-Отець послав до нас.
Це Світло-Слово плоттю оповив,
Боголюдину в тілі народив.

Пречиста Мати сповила Маля,
Тварини раді, рада вся Земля:
Від смерті “зло-добра” спасе
цей світ
Син Божий – Вість Блага,
Новий Завіт!..

*Співають зорі, славлять Небеса
В Христі Ісусі – Божі чудеса.
Він Цар народів, Істина Жива.
Розумно знай обітницю Різдва:
В Пришестя Друге, у Жива і Суд,
До Нього – вірні душі вознесуть.
Йде з Ним Небесне Царство,
Дух-Вогонь.
Христос родився! – Славимо Його!*

Нових століть початок – від Різдва.
Росте Ісус, в ділах – Його Слова.
Всім Божим дітям Істина Свята:
Спокута і спасіння від Хреста.

Син Божий – дійсна жертвенна
Любов,
З Ним збавимось від зло-брехні оков.
У темну пору, в покаєнний час
Він лагідним Дітям зійшов до нас.

Різдво Христа – це вибору пора:
Чи послух Богу – для Життя й Добра,
Чи й далі – зла свобода сатани
В гордині смерті, муки і війни.

Ісус Христос – Життя людського Путь,
Навік недаром Істиною зовуть.
Кров Викупу воскреслих поколінь,
Він Правда, й Вірність, і Любов! Амінь!

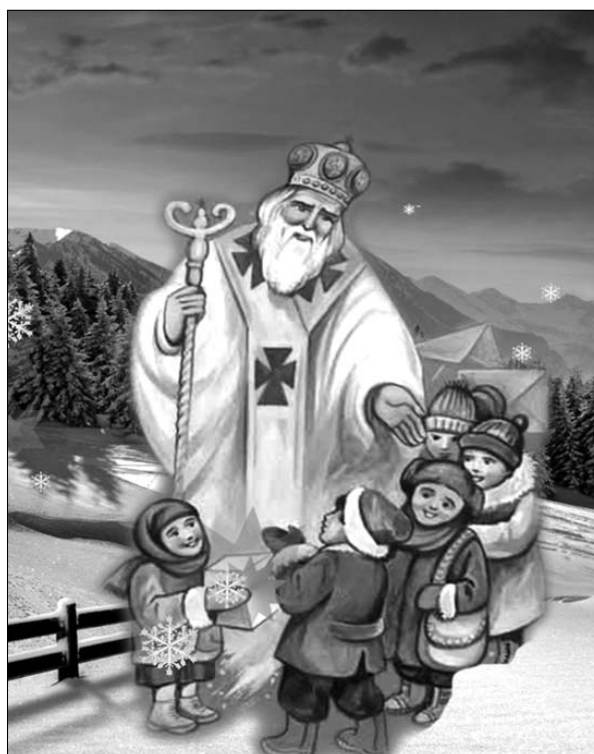
*Співають зорі, славлять Небеса
В Христі Ісусі – Божі чудеса.
Він Цар народів, Істина Жива.
Розумно знай обітницю Різдва:
В Пришестя Друге, у Жива і Суд,
До Нього – вірні душі вознесуть.
Йде з Ним Небесне Царство,
Дух-Вогонь.
Христос родився! – Славимо Його!
26-29.12.2022*

“Щедрик” Миколи Леонтовича

Привітання з Новим роком

Ластівочка прилітала –
Щебетала-щедрувала.
З нею будемо співати,
З Новим роком всіх вітати.
Обробив той спів чудовий
Композитор Леонтович,
І тепер по світу лине
Добрий “Щедрик” з України!

*Щедрик, щедрик, щедрівочка,
Прилетіла ластівочка.
Стала вона щебетати,
Господаря викликати.
Вийди, вийди, господарю,
Подивися на кошару.
Там овечки окопились,
А ягнички народились.
В тебе товар весь хороший,
Будеш мати мірку грошей.*

*Хоч не гроші, так полова,
В тебе жінка чорноброва!
А дітоньки, як зірничі,
Сяють-грають у світлиці!
Щедрик, щедрик, щедрівочка,
Прилетіла ластівочка!..*

В грудні в Небі сталося диво:
Сонечко нове вродилося.
Рік Новий – це Сонця свято,
День із ним почав зростати.
Менше буде в ночі тьми,
Менше холоду в зими.
Мов ягнятко молоде,
Сонечко нове росте
І тепло до нас веде.

І тому в ці дні зими
Вже й весну зустріли ми!
Сіємо зерно нове –
Все весною оживе.
“Сію, вію, посаваю,
З Новим роком вас вітаю!”
Сію жито і пшеницю,
Сію всякую пашницю –
Хай у полі колоситься”.

Новий рік – весни зарік,
Хай радіє весь ваш рід!
А біда – зійде як лід.
Хай життя в Новий цей рік
Буде кращим, як торік.
З Божим Сонцем не страшна
Холоднеча і війна.
Хто Україну захищає,
Весь народ їм помагає.
Бог Любов'ю зіграє,
Душі праведні спасає.

Так життя шоденний плин
Рік Новий – веде до змін.
Тож про нього весняні
Наш народ створив пісні.
Обробив той спів чудовий
Композитор Леонтович,
І тепер по світу лине
Добрий “Щедрик” з України.

*“Щедрик, щедрик, щедрівочка,
Прилетіла ластівочка!..”
Стала вона щебетати –
Всі народи закликати,
Щастя-радість бажати!
Разом Землю обновляти –
Божу Правду засівати,
І збирати, й споживати,
Сонцем душі просвітляти,
По-новому світ еднати,
Щоб війни й біди не знати!
4-7.12.2022*

Ой співай-щебечи!

Внучці Алісі Таран

Ой співай, моє дитя, не мовчи,
Наче пташка в небесах – щебечи!
Хай в душі весна квітує голосна,
Тихо дзвонить в серці сонячна луна!..

Ой співай-щебечи!
І удень, і вночі,
І у снах шепочи –
До небес не мовчи!
Слава Богу за світ!
Добрим людям – привіт!
Хай лихе пропаде,
А все гарне – росте!..

Світ прекрасний навкруги –
без кінця.
Завжди-всюди за труди слава
Творця.
Радість – прощенням росте
з каяття,
Бог – Любов дарує людям
для життя.

Слава Богу за світ!
Добрим людям – привіт!
Хай лихе пропаде,
А все гарне – росте!..
Ой співай-щебечи!
І удень, і вночі,
І у снах шепочи –
До небес не мовчи,
...Ой співай-щебечи!
4.10.2023

Борис Грінченко (Львів)

Послужний список навіки 47-річного Бориса Грінченка вимагає документальної деталізації, наукового поглиблення і постійної неспинної популяризації через шкільні та вузівські вечори, наукові конференції, через газети і журнали, через видання альманахів і антологій. Цій меті і підпорядкована наша публікація відгуків його сучасників. У згаданій постанові Верховної Ради є пункт, що зобов'язує державні інституції видати багатотомне зібрання його спадщини. Кількість томів не зазначалася, бо на 2012 рік ще ніхто не уявляв, скільки томів може скласти його наукова, художня, перекладна, журналістсько-видавнича і публіцистична спадщина.

Через 10 років після вікопомної постанови ВР маємо поінформувати всю українську спільноту, що перші 16 книг його наукових праць і книгу епістолярію на 2023 рік видано і складено проспект повного зібрання творів у 52 томах.

Громадськість має знати, що реабілітаційний процес від початку “хрущовської відлиги” почався саме з Бориса Грінченка.

У 1961 році М. Т. Рильський і О. І. Білецький домоглися в ЦК КПУ видати двотомник художніх творів. У “Радянському літературознавстві” в 1961 р. О. І. Білецький опублікував статтю “Борис Грінченко”, але невдовзі помер і справу видання завершував М. Т. Рильський. Практично здійснити проєкт двох академіків випало професору І. І. Пільгуку і аспіранту В. В. Яременку. Ювілейний вечір Бориса Грінченка відбувся 3 грудня 1963 р. Вів його М. Т. Рильський. Хтось із залу подав йому записку: “Максime Тадейовичу! Грінченко — це що, серйозно? І чи надовго?” Рильський прочитав і відповів: “Серйозно і на завжди!” Але якоюсь мірою запитувач був правий: влітку 1964 року М. Т. Рильський помер, а т. зв. “хрущовська відлига” закінчилась у Москві переворотом і уже в 1965 р. почалися брєжнєвсько-сусловські репресії.

Ставлення до постаті Б. Грінченка знову стало негативним, і наступні 25 років про Грінченка практично не згадувалося. Після 125-річного ювілею, в часи горбачовської перебудови і “гласності”, про Грінченка знову заговорили на повний голос. У 1963 р. записи ювілейного вечора вилучив представник КДБ, а В. П. Олійнику сказав, щоб цікавим говорив, що запис “розмагнітвся”. Запис не зберігся. Підготовлений В. В. Яременком двотомник у 1990 р. було перевидано за сприяння А. Г. Погрібного. Також видано у “Шкільній бібліотеці” “До тих, що зостануться” і “Зернятка”.

У незалежній Україні постав муніципальний Київський університет імені Бориса Грінченка, а при ньому — науководослідна лабораторія грінченкознавства, якою тривалий час керувала А. І. Мовчун, її заходами при університеті створено Музей Бориса Грінченка, проходять щорічні всеукраїнські грінченківські наукові конференції, видавалися наукові збірники, формувалися кадри співробітників лабораторії. Із січня 2013 року по 1 вересня

У вінок слави й пам'яті 9 грудня 2023 року Борису Грінченку — 160!

У 2012 році Верховна Рада прийняла постанову про відзначення 150-річчя від дня народження Бориса Дмитровича Грінченка (1863–1910) — і цим актом фактично визнала його роль і значення в національно-визвольній боротьбі українського народу і українському державо- і націєтворенні, в національному відродженні, розвитку науки, культури і духовності.

2022 р. на запрошення ректора В. О. Огнев'юка і В. В. Яременко став працювати в лабораторії провідним науковим співробітником із завданням видати багатотомне зібрання наукової і епістолярної спадщини Б. Д. Грінченка. Завершилось видання томом “Публіцистичної спадщини” у двох книгах. Це чи не найцінніший том із добробку Б. Грінченка. У результаті зібраних архівних матеріалів відновлено справжній образ Б. Грінченка як академіка (дійсний член НТШ із 1893 р.), творця паспорта нації за виданими ним етнографічними матеріалами і автора конституції української мови, якою став його 4-томний “Словарь української мови”.

Б. Грінченко відкинув такі офіційні назви України, як Малоросія або російська Україна, і замінив їх назвою Наддніпрянська Україна. З його подачі українських патріотів стали називати з 1892 року “свідомими українцями” або “українцями-націоналами”. Уся його творчість і громадська діяльність повита ідеєю розвитку України як соборної, незалежної і самостійної держави. Таким і маємо утверджувати його образ національного діяча, рівного якому наприкінці XIX ст. і в перше десятиліття XX віку на Наддніпрянській Україні не було.

Іван Франко. Лист до Б. Грінченка з нагоди ювілею

Високошановний Ювіліате!

В радісній для Вас хвилі ювілею 25-тих роковин Вашої славної літературної праці прийміть і від мене слова широкого признання та сердечні бажання Вам здоров'я, сили і якнайкращих успіхів на будуще. Слідячи від перших Ваших виступів на літературне поле в “Світі” 1881 р. за Вашою діяльністю, я мусив дивуватися Вашій енергії, витривалості в праці і широкому обсягові Ваших літературних і суспільних інтересів. Смілість, із якою Ви виступали не раз у справах, про які ніхто інший не важився заговорити, вказувала в Вас чоловіка, в якому, крім літературного таланту, був також публічний діяч. Розширене ж Вашою діяльністю на поле наукове, на поле фольклору, літературної критики та лінгвістики збуджувало мою найповнішу симпатію до Вас. Прийміть ж, високоповажний Товаришу, отсей мій привіт на нинішнє Ваше свято, і нехай Ваша дальша діяльність справдить усі найкращі надії, які покладає на Вас уся Україна.

Др. Іван Франко (1906)

Після похорону

Дзвеніли дзвони і гули,
Як ми труну твою несли,
Дзвеніли і гули...

А ми, нікчемні раби,
Що кликав ти до боротьби,
А ми — лишень раби!

Ми чистих слів не пролили,
Спокійно за труною йшли,
Ми сліз не пролили.

Казали ми про гіркий жаль,
Що огорнула нас печаль,
Казали лиш про жаль!

Ганьба... Ганьба і сором нам,
Отчизни славної синам,
Ганьба і сором нам!

Та ні — побачив сльози я...
Не згине слава ще твоя —
Побачив сльози я.

Не даром ти весь вік страждав:

Я бачив — сум в очах палав,
Не даром ти страждав.

І от тобі сплете вінок
Країна бідна з сліз-квіток,
Тобі сплете вінок...

Дзвеніли дзвони і гули,
Як ми труну твою несли,
Дзвеніли і гули...

Максим Рильський (зб. “На білих островах”, 1910)

Мова

Треба доглядати наш сад.
Вольтер

Як парость виноградної лози,
Плекайте мову. Пильно й ненастанно
Полить бур'ян. Чистіша від сльози
Вона хай буде. Вірно і слухняно
Нехай вона щоразу служить вам,
Хоч і живе своїм живим життям.
Прислухайтесь, як океан співає —
Народ говорить. І любов, і гнів
У тому гомоні морським. Немає
Мудріших, ніж народ, учителів;
У нього кожне слово — це перлина,
Це праця, це натхнення, це людина.
Не бійтесь заглядати у словник:
Це пишній яр, а не сумне провалля;
Збирайте, як розумний садівник,
Достиглий овоч у Грінченка й Даля,
Не майте гніву до моїх порад
І не лінуйтеся доглядати свій сад.
Максим Рильський (1956)

На вічну пам'ять Б. Д. Грінченкові

Учителю широкий! Останній твій подих
Змішався з повітрям рожевим
І, в небі спинившись, виблискує в водах
В далекім краю полудневім.

Італії небо і небо України
Красою і фарбами схожі,
Як дві дивовижні чудові картини,
Як вищі з'явища божі.

Та тільки там сяють обличчя веселі,
Там вільная праця повсюди,
А в нас на Україні “обшарпані села
І голі, обшарпані люди”.

Так доля розводить під небом широким —
Людей по тернистих дорогах...
І ти це углядив — і з духом високим
Учителем став для убогих.

Вітри-урагани буяли по волі,
Схилялися люди нещасні;
Всі ж їхні страждання і муки, і болі
Приймав ти до серця, мов власні.

І серце не знесло великої муки
І линуло в край полудневий,
Неначе бажало з стражданням розлуки
І втіхи в чужині рожевій.

Та небо Італії й небо України
Красою і фарбами схожі,
Як дві дивовижні чудові картини,
Найкращі з'явища божі...

А серце боліло, а серце вмирало,
Розбите стражданням, журбою, нудьгою.
І в мент передсмертний воно не знало
Од ран всенародних забуття, спокою!

Спочинь же в могилі, учителю широкий!
Хай вітер до тебе доносить, —
Як вічну пам'ять будителю віри
Україна крізь сльози голосить.
Грицько Чупринка (1910)

Б. Грінченкові
Із хмари білої чайок,
Що понад озером шуміли,

Одна упала на ставок,
І смерть, як крук, її вхопила...
І плач понісся навкруги...
Страшні ридання над труною...
І вкрили чайки береги,
Прибиті втратою тяжкою,
А в мент умерлої надії
Родились в гніздах молодії.
Весела, вільна і ясна
Сміялась хвиля і котилась,
Та скеля дужа і міцна, —
І об граніт вона розбилась.
І схвилювалось в нетрях море,
І загуділи голоси:
Ми не угледимо простори,
Ми не побачимо краси...
В розпуці море в груди било
І в хвилях сяло і кипіло,
[І в муках море хвилю ридало,
Нова труна... нова могила].
Олександр Олесь (1910)

Б. Грінченко в Оспедалетті

Там, на півдні, коло моря,
Він знеможений лежить,
Ніби чаша, повна горя,
На жертвовнику стоїть...

Мовби чарами повитий,
До безсмертної мети
Йшов він, впертий, працювятий.
Падав... знов вставав іти.

Всі свої найкращі сили,
Гарт душі, усе, що мав,
З ранніх літ і до могили
Він на працю видавав.

І тепер — кінець... могила...
“Рідний краю... відгукись!..”
Тиша. Ніч той край укрила!..
Він згада тебе колись.
Микола Чернявський (1910)

Кедр Ливана, який виріс на Україні

На вершині Ливана стоїть кедр. Міцно він ухопився корінням за скелю й стоїть незрушно, непохитно. Налітають з холодної кам'яної пустини ревучі вітри. Шарпають його, намагаються скинути з вершини... Стоїть він, як вартовий, на сторожі суворого кам'яного Ливана. Далеко йому видно, і здалека летять до його вісті. Нерадісні здебільшого й невтішні вісті. Гарно живеться на світі тільки траві та мохам несвідомим. Їм ніхто не шкодить, їх ніщо не турбує. Двічі на рік вони вмирають і знов оживають. Немає в їх минулого, немає й будучини. Немає в їх пам'яті. А кедрам... а кедром, там на вершині — їм далеко видно й тяжко живеться!.. Але не проміняє кедр нагірний своєї долі на долю трави лугової. Не зійде з своєї кам'яної вершини в тиху долину. Стоятиме там, поки віку його, поки снаги вистачить. Могутній, гордий кедр, окраса рідного Ливана й вірний вартовий його.

...Він свідомо обмежив себе. Одкинув власні інтереси й святинею для себе поставив народ — український народ, а признанням своїм — послуги цьому народові. Усі думи і мрії — рідному народові. Все життя — для рідного народу. І в залежності від цього — вся філософія й мораль... І так — повинність, ось той владар, якому Грінченко посвятив життя своє. Свідомо зрікся від принад і насолод ясногобарвного життя й присвятив себе єдиній меті — послугам рідному народові.

Більше працював, ніж жив. Він високо ставив гігієну праці, беріг час. Але не беріг своїх сил. Другого такого робітника мені не доводилось бачити...

...Для українського письменника типу Куліша — Грінченка одного звичайного людського віку мало, щоб виконати всю працю, котра сама кричить, щоб хтось зробив її. Великою любов'ю любив Грінченко Україну. Всі його думки і всі його заходи купчилися коло неї. І на кожному дрібниці, що так чи інакше торкалась до України, він звертав свою увагу... Я б хотів, щоб, коли Україна буде ставити пам'ятника Грінченкові, на одному з барельєфів того пам'ятника було відображено як символ духу Грінченкового — такого кедра. На вершині гори, проти бур і вітрів... Напруженого, але дужого й непереможного...
Микола Чернявський (уривок зі спогадів)

Педагогічні погляди Бориса Грінченка

...Як треба найкраще поставити освіту для українського народу?

Питання це за останні 40–50 років частенько здіймалося у нас, багато найкращих учителів-педагогів висловлювались за заведення національної української школи, різні зібрання — земські, городські думи, з'їзди учителів вимагали те ж саме, але ж наш уряд, дбаючи перш усього не про успіх освіти й розвою духовних сил народу, і слухати не хотів про українську школу.

...Маючи великі свої власні досліди, д. Грінченко подає багато прикладів того, які з'являються практичні перешкоди, коли українська дитина, розмовляючи до 8–9 років своєю рідною, материнською мовою, йде до школи й починає вчитись на другій російській мові. Далі Грінченко розбирає, о скільки сучасні книжки для учнів не відповідають по змісту усім обставинам життя, розумінню нашої української дитини.

Поруч з цим д. Грінченко, щоб зрозуміти, оскільки це все шкідливо з боку педагогічного, — бере на доказ погляди найкращих учителів не тільки російських, але й закордонних — німецьких, французьких і інших.

Становлячи питання, як бути й далі, д. Грінченко на ґрунті усіх доказів рішуче відповідає, що на Україні для українського народу повинна бути заведена школа й освіта взагалі мовою українською, відповідно усім духовним силам українського народу. Тут він у всіх подробицях зупиня-

ється на думках, які досі висловлювались проти, і спокійно й докладно розбирає їх; і кінчить розбором поглядів на значення мови взагалі, її природи, зв'язок розвою мови з розвоєм думки і всіх духовних сил народу. На ґрунті поглядів найкращих все-світніх учених, починаючи від Гумбольдта, д. Грінченко робить врешті-решт загальний погляд на минуле українського народу, духовне життя його, зупиняючись на сучасній стані його: намічає, чого можна сподіватись на ґрунті вільного розвою усіх сил одного з найбільших народів великої слов'янської сім'ї...

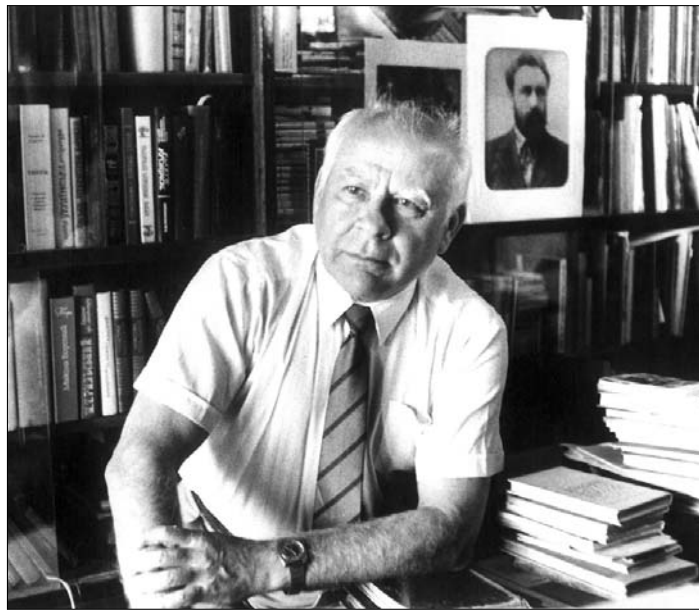
Микола Дмитрів (уриков з рецензії, 1906 р.)

Борис Грінченко — до національної еліти XXI ст.

...Яка б гірка правда не була, але все ж вона ліпша за оману. Через те треба нам, українцям російським, якомога частіше згадувати про те, що ми так мало зробили, як ніякий інший народ, що претендує на своє власне культурне життя. А то в нас більше спочивають на лаврах... незроблених діл.

(з листа до В. Гнатюка від 3.III.1899 р.)

...Мушу Вам признатися, що я деякий час мав таку думку, що мабуть таки можна буде якось так поладнати з ляхами, що во-

Василь Яременко

ни покинуть нарешті свою політику денационалізації українського народу там, де можуть се робити. Та останні роки довели й мене до тих думок, що ляхи, як і кожні інші, поладнають з нами тільки тоді, коли ми будемо такою силою, не рахуватися з якою буде шкодливо самим ляхам, яка моглимо сказати: досі і не дали! Взагалі можна запевне сказати, що ми, українці, ні відкіля і ні від кого не можемо сподіватися помочі, — і ми мусимо скрізь і у всьому рахувати на

свої власні сили. Пособляють тільки тим, кому корисно, задля себе самого пособляти, а через те — тільки думим, чи таким, яких можна тим чи іншим способом підгорнути під свою ласкаву протекцію. Єдиний наш рятунок — бути дужими. Добра порада народів, який двісті років виявляє за малим не саму — несилю! Порада, що скидається на іронію! Може. Але іншої нема. Або се, або смерть. Я певний, що ми не вмеремо, отже — я певний, що ми будемо дужими. Які б тяжкі пригоди не траплялися нам на дорозі, — се все дочасне: ми мусимо стати й будемо дужими!

(з листа до В. Гнатюка від 8.X.1901 р.)

Тихий героїзм Бориса Грінченка

...А все-таки він герой! Бо він боровся весь час свого трудящого життя з найлютішими ворогами людини, в ім'я того ідеалу, який ніс в своїй душі, в ім'я тої любови до чоловіка, яку мають усі герої, коли стають до боротьби, хоч би з самими богами.

Микола Євшан (газета "Діло", 22 травня 1910 р.)

Публікацію підготували Василь ЯРЕМЕНКО та Ірина ЯКОВЛІВА

Пам'яті скарбничого просвітянського духу

Оксана ПРИХОДЬКО, кандидат педагогічних наук, доцент Національного авіаційного університету, м. Київ

Михайло Борейко — унікальна постать в історії та сьогоденні українського національного духовного простору. Діяльний просвітянин, невтомний трудівник на ниві утвердження національної ідентичності сучасників, особливо молоді. Великий бібліофіл і сподвижник книговидавничої справи. Аристократ духу, добрий геній української книги. Моральний камертон, який не любив і не визнавав жодної фальші... Ці слова без зайвих прикрас і гіперболізації окреслюють горизонти потужної особистості й діяльності Михайла Борейка. Саме таким він постає зі сторінок книги "Скарбничий просвітянський дух".

Це есеїстичне видання акумулює спогади сучасників про пана Михайла. Колективна праця команди рівненських просвітян, серед яких — науковці, освітяни, книговидавці, які мали щастя і честь співпрацювати з паном Михайлом.

Книга побачила світ у видавництві "Волинські обереги" (директор Віталій Влашок) за ініціативи та сприяння очільників рівненської "Просвіти" Івана Ветрова та Катерини Сичик. Спонсорами видання стали давні добрі друзі пана Михайла Віра та Богдан Боднаруки, що опікуються українством у США своєю багаторічною невтомною працею у Товаристві української мови імені Тараса Шевченка в Чикаго.

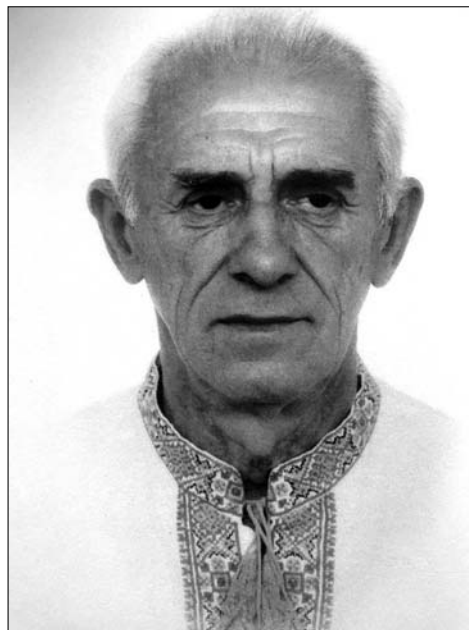
За характером книга — публіцистичне видання, проте написана у формі спогадів і є своєрідним документом доби.

Еклектичне жанрове утворення зі статей, спогадів, есеїв, листів розпочинається розлогим життєписом пана Михайла, з наймовірною повагою, людяністю й теплом створеним Мирославою Жовтан, просвітянкою, філологинею, заступницею голови міського управління освіти в м. Рівному.

"Він не був людиною свого часу, бо випереджував духом тих, хто йшов у ногу з викликами чи доганяв події за даниною моді. Живучи за українським виміром у всьому, Михайло Борейко дивував нас цим духом і своєю тихою одержимістю Україною".

Біографічні спогади Євгенії Гладунової-Борейко, вірної дружини та берегині сакрального світу Борейків, надають книзі шемливого есеїстично-мемуарного характеру. Через них проходить життєпис пана Михайла в контексті становлення Рівненської "Просвіти" та буремних і непротисторінок історії утвердження українського

У ці дні, позначені відходом у засвіти світлої пам'яті великого сподвижника і просвітянина Михайла Борейка (21.11.2020 р.), хотілося б мовити слово про цю особливу, надзвичайної шляхетності, інтелекту та патріотизму людину сторінками книги "Скарбничий просвітянський дух", яка побачила світ цьогоріч у травні.

національного духу на Рівненщині ще значною мірою в пострадянській Україні відразу після проголошення її незалежності.

Структура книги оприявнює чотири частини: "Життєпис та видавничі діяльність Михайла Борейка", "Україна Єдина від Заходу до Сходу. Спогади. Листи. Статті", "Нашого цвіту по всьому світу... Спогади. Листи. Статті", "Публікації про Михайла Борейка та його діяльність".

За таким принципом книгу було укладено її авторами-упорядниками — Євгенією Гладуновою-Борейко та науковицями Оксаною Приходько і Лілією Овдійчук, які тісно співпрацювали з паном Михайлом на ниві книговидавничої справи та є авторками низки матеріалів у цьому виданні.

У першій частині книги поряд із життєписом пана Михайла, зворушливими авторіографічними споминами пані Євгенії "Нас порідника "Просвіта" та "Михайло Борейко — громадський діяч" книговидавничі діяльність посідає окреме місце. Тут уміщено створений уперше в Україні бібліографічний покажчик книжок із 57 позицій, виданих за ініціативи Михайла Борейка протягом 1998–2020 років. "Книги, видані й перевидані паном Михайлом, унікальні й знакові для України. Витончений

смак гурмана-бібліофіла дивовижно поєднувався з гострою потребою культивувати національне, патріотичне, героїчне, що вистояло заборони, цензури. Це, насамперед, табуїовані в радянські часи видання, книги, видрукувані в діаспорі, а також художня література, історичні праці, різножанрові видання, що акумулюють ментальний код українців, тому, попри заборони й нищення, дійшли до читача". Авторка статті та покажчика Оксана Приходько до роковин смерті пана Михайла репрезентувала у "Слові Просвіти" свій розлогий матеріал про книговидавничу діяльність видатного просвітянина.

Із книговидавничою діяльністю Михайла Борейка пов'язані й статті-спогади літературознавчо-краєзнавчого характеру Лілії Овдійчук. Стимульована до пошуку потужним духовним імпульсом пана Михайла, авторка ділиться своїм польовим досвідом віднайдіння інформації до передмов та післямов унікальних задумів-видань, зінціюваних паном Михайлом. Саме так побачили світ книги "Кобзар" Т. Шевченка (за ред. Б. Лепкого), "Українські ночі, або Родовід генія" Є. Єнджевича, "Тигролови" Івана Багряного, "Ave, dictator" Юрія Горліс-Горського, "Пісня про зубра" М. Гусовського, захопливими історіями про які ділиться Лілія Овдійчук.

Цікавою сторінкою є контакти пана Михайла з видатними людьми. Про них зворушливо-ностальгійно оповідає пані Євгенія, яка пліч-о-пліч пройшла життєвою стежиною з чоловіком та гречно зустрічала багатьох шанованих українських патріотів у їхній скромній, але такій енергетично-потужній оселі. Архієпископ Сумський і Охтирський Мефодій, із благословення та підтримки якого вийшла книга, єпископ Емірит-Софрон із Івано-Франківська, Віра і Богдан Боднаруки, Микола Жулинський, Сергій Гальченко, Іван Кобизький, Юрій Фалюш, Григорій Яковенко та багато інших — побували в помешканні подружжя, виношуючи свої патріотичні ідеї відновлення та розбудови України після совково-рашистського ярма.

Штрихами до портрета Михайла Борейка є краплі у тексти статей листи, що становлять частину великого епістолярію, який вів Михайло Борейко з багатьма національно свідомими українцями в Ук-

раїні та за кордоном. Епістолярій, який трепетно зберігає в домашньому архіві дружина Євгенія, ще потребує оцифрування та окремого видання.

Книгу доповнює ще один бібліографічний покажчик — матеріалів і статей у пресі про Михайла Борейка та чотири передурки найзнаковіших статей про нього, які в різні роки публікувалися в різних виданнях і найяскравіше підсвічують постать цієї потужної, харизматичної особистості. Йдеться про статті Івана Пашука ("Рівненська Шевченкіана"), Бориса Боровця ("Цей невгамовний Михайло Борейко"), Віри Боднарук ("Спомин про побратима. Надзвичайний просвітянин — Михайло Борейко (1933–2020)" та Алли Куц ("Будівничий України").

Ошатне видання на 176 сторінок рясно ілюстроване світлинами. Книга, створена авторами з великою любов'ю, захоплює своїм змістом, змушує прочитати все і відразу, розрахована на широке коло читачів — велика біографія великої людини, яка є взірцем сподвижництва, сили духу і жертвності в ім'я України.

Світлий спомин про Михайла Борейка хочу завершити його мудрим словом, словом-молитвою роду Борейків, автором якої був сам пан Михайло: "Дай, Боже, доброї пам'яті про наше коріння й всели почуття єдиної родини, не допусти розбрату й байдужості. Подай нам єдність духу й козацьку звитягу в боротьбі за справедливість. Надихни нас, Боже, Духом Твоїм Святим воедино діяти для праці Тобі на славу, на славу нашого роду і народу, наступних поколінь нашої, Тобою даної рідної землі — України".

Василь Стефаник повернувся в Коломию у бронзі

Василь ГЛАГОЛЮК, голова Коломийського міськрайонного товариства “Просвіта”, к. і. н., доцент, заслужений працівник освіти України

Коломия вміє шанувати великих земляків

Театралізоване свято, присвячене відкриттю пам'ятника видатному українському письменнику-новелісту Василю Стефанику, відбулося 1 листопада в місті Коломиї за заздальгід розробленим сценарієм. На початку свята ведучі представили всіх гостей, які прибули на урочистості.

Звуки трембіт і мелодії оркестру народних інструментів “Трембіта” Коломийської філармонії імені Олександра Козаренка під керівництвом художнього керівника, вчителя музичного мистецтва ліцею № 1 Михайла Могильняка додали колориту святу.

Настала урочиста мить зняття полотнища. Почесну місію відкриття величного пам'ятника виконали: автор скульптури, дизайнер, член Національної спілки художників України Михайло Дмитрів з Київщини, фундатор пам'ятника – колишній випускник-медаліст ЗОШ № 2 Коломий, лікар, тепер львів'янин, Богдан Гульчій, правнуки письменника Олесь, Василь і праправнук Остап Стефаники, міський голова Коломий Богдан Станіславський, учень 11-го класу ліцею № 1 ім. Василя Стефаника, переможець III етапу конкурсу-захисту наукових робіт з фізики Малої академії наук Роман Марисик.

Єпископ Коломийський (ПЦУ) Юліан Гала та єпископ Коломийської єпархії (УГКЦ) Петро Голіней з численним духовенством освятили пам'ятник та виголосили промовисті вітання з нагоди торжества.

Від оргкомітету з короткою довідкою про історію спорудження пам'ятника в Коломий виступив голова Коломийського міськрайонного товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, член Національної спілки краєзнавців Василь Глаголюк, наголосивши на тому, що місце встановлення і дату відкриття пам'ятника обрано не випадково, адже 1 листопада – 105-та річниця Листопадового Чину проголошення ЗУНР.

Василь Стефаник був не тільки неперевершеним майстром соціально-психологічної прози, а й брав активну участь у громадсько-політичному житті як посол Австрійського парламенту від Галичини (1908–1918), входив до Української Національної Ради ЗУНР, депутат Трудового Конгресу, Почесний член Товариства “Просвіта”. 22 січня 1919 р. у складі делегації від західноукраїнських земель він брав участь у проголошенні Акту Злуки ЗУНР і УНР в м. Київ.

А ще 140 років тому (у 1883 р.) В. Стефаник розпочав навчання в Коломийській гімназії, де вчився до 1890 р. (тепер тут ліцей № 1, який з честю носить його ім'я). По-всякому було в ній: труднощі, поневіряння та й наука, як згодом напише він у своїй автобіографії, була нудна, порожня... і вчителі, й панчики-учні глузували, знущалися з тих небагатьох селянських синів, що потрапляли до гімназії.

Але тут, в стінах гімназії, він зі своїми найближчими друзями, крайанами, а саме Лесем Мартовичем, Левком Бачинським,

Справа наліво: фундатор пам'ятника Б. Гульчій, автор М. Дмитрів, В. Глаголюк

Марком Черемшиною пройшов загартування в політичному гуртку, проводив просвітницьку й агітаційну роботу в селах Коломийщини, Городенківщини та Снятинщини.

Саме в осінні листопадові дні Василь Стефаник знову повертається в Коломию, вже у бронзі, в пам'ятнику, який встановлений у сквері, названому іменем письменника напроти ліцею № 1 імені Василя Стефаника. Сама ідея спорудження була на слуху ще з 1971 р. – з дня святкування 100-річчя письменника.

З величними подіями – 105-ю річницею ЗУНР і відкриттям пам'ятника Стефанику коломиїцями та гостями міста привітав перший заступник голови Івано-Франківської обласної ради, генеральний прелат Капітули Всеукраїнського Товариства “Покуття” Василь Гладій, подарувавши бібліотечку тематичних книг з історії Української революції та творів славетного письменника. За сприянням Василя Гладія видано історико-етнографічний нарис Покуття, проведено десятки науково-теоретичних і практичних конференцій, приділяється значна увага до діяльності меморіальних літературних музеїв Покутської Трійці, яку ушляхетить Василь Стефаник, Лесь Мартович й Марко Черемшина.

Голова Коломийської РДА, начальник районної військової адміністрації Любомир Глушков, голова районної ради Іван Угрин прибули на свято делегаціями, які очолювали голови територіальних громад Снятинського, Городенківського, а тепер – Коломийського району. Їхні виступи тісно перепліталися із сьогоденням. Вони закликали мешканців краю, молодь бути гідними своїх попередників, шанувати пам'ять про велетів українського духу, матеріально й морально допомагати Збройним силам України, наближаючи Перемогу над московією.

Делегацію вчених Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника та Коломийського навчально-наукового інституту в складі 10 докторів наук, професорів, багатьох доцентів, кандидатів наук, відомих стефанікознавців, фахівців наукових досліджень історії Покуття очолював проректор університету, професор Сергій Шарин. У своєму вітальному слові наголосив на величчя Василя Стефаника, необхідності виховання на прикладі його життя й діяльності, подальших наукових досліджень, щиро позаздривши, що

Коломия, як і університет, має від сьогодні один з найвеличніших й найкрасивіших пам'ятників Стефанику.

Цікавими були виступи доктора політичних наук, професора, академіка, почесного громадянина міста Коломия, краєзнавця, одного з перших випускників Коломийської відродженої гімназії Івано Монолатія, професора філології, авторки книги “Василь Стефаник: маєстро української новели” покутянки Ольги Слоновської.

Досить численною була делегація від Івано-Франківської обласної організації Національної спілки краєзнавців України, яку очолювали її голова, доктор філософії, заслужений працівник освіти України, почесний краєзнавець України Михайло Косило та заступник НСКУ, доктор історичних наук, професор, заслужений працівник освіти України, один із засновників Всеукраїнського Товариства “Покуття” Володимир Великий. У своєму виступі М. Косило зосередився на формах і методах роботи, яку необхідно провадити навколо імені Василя Стефаника та його побратимів (Лесь Мартовича, Марка Черемшини), розповів про розроблені туристичні маршрути до музеїв діячам Покутської Трійці, подарував рідним письменника й ліцею № 1 книгу “Василь Стефаник – наш земляк”, видану обласною організацією НСКУ.

Голова Івано-Франківської обласної організації Національної спілки письменників України, заслужений працівник культури України, почесний краєзнавець України, письменник, критик, дослідник літературної творчості Василя Стефаника Євген Баран у своєму виступі дав висо-

ку оцінку залишеній нащадкам, ще не до кінця опрацьованій і вивченій його літературній спадщині. Він поставив перед собою й письменницькою організацією завдання – не залишити “білих плям” у творчості автора “Камінного хреста”.

Практично всі, хто виголошував вітальні промови, дарували книги для бібліотеки ліцею № 1 імені Василя Стефаника. Їх люб'язно приймав директор ліцею Мирослав Граб.

Промовистими були виступи лавреатів Національної премії імені Тараса Шевченка, нашого крайнина з Косівщини, випускника середньої школи № 2 м. Коломий (тепер проживає в м. Київ) Василя Герасим'юка та Романа Горакі зі Львова. Він є також лавреатом літературної премії імені Василя Стефаника. Вони розповіли історію спорудження пам'ятників Стефанику, зокрема шлях до Коломий одного з найкращих його пам'ятників. Письменників по праву можна назвати ідейними фундаторами спорудження пам'ятника Василю Стефанику в Коломий. До того ж вони належать до когорти близьких друзів скульптора Михайла Дмитріва.

Запам'яталися всім виступи народного артиста України, професора Національного університету імені Тараса Шевченка, голови Київського міського товариства “Просвіта” Кирила Стеценка, онука відомого композитора Кирила Стеценка, та голови Івано-Франківського міського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, професорки Івано-Франківського національного медичного університету, покутянки, краєзнавиці Марії Гуцол.

Правнуки Василя Стефаника зі Львова Олесь й Василь Стефаники щиро дякували громадськості краю, ліцею, владним структурам міста, району, області за гідне пошанування їхньої дорогої людини – славетного письменника, вірного сина української землі, а від сьогодні Коломий для них стала ще ріднішою. Тут вміють шанувати своїх великих людей.

На святі виступили також: автор пам'ятника, скульптор, художник, дизайнер, член Національної спілки художників України, просвіт'янин, уродженець Львівщини Михайло Дмитрів, який більшу частину свого життя проживає на Фастівщині Київської області, та фундатор пам'ятника, уродженець Коломий (тепер з сім'єю проживає у м. Львів) Богдан Гульчій. Вони виголосили подяку правлінню Коломийської “Просвіти” (голова Василь Глаголюк), Всеукраїнському товари-

ству “Покуття” (голова Ярослава Ткачук), міському голові й депутатам міської ради за розуміння й сприяння у спорудженні пам'ятника Василю Стефанику. Богдан Гульчій наголосив, що для нього – це велика честь в такий спосіб і в такій формі подякувати місту Коломия, бо, як казав великий меценат Євген Чикаленко, “Україну треба любити не тільки до глибини свого серця, а й до глибини своєї кишені”.

Наприкінці Василь Глаголюк щиро подякував членом оргкомітету, насамперед просвіт'янам Михайлові Андрусюку, Ользі Руданець, Валерію Ковтуну, Ярославі Ткачук, Мирославі Грабу, колишнім головам міста Коломий (1989–2019 рр.) Михайлові Юзюку, Ігореві Довганюку, Вікторові Корчинському, Юриві Овчаренку, Ігореві Слюзарю, теперішньому голові Богдану Станіславському, які за згодою ввійшли до складу громадського оргкомітету за підтримку ідеї спорудження пам'ятника і долучилися своїми скромними добродійними внесками до його побудови.

Щира подяка за добровільні скромні пожертви – цеглинки у підмурівок пам'ятника – керівникам й колективу Коломийської РДА та районної ради, колективам майже всіх навчальних закладів міста Коломий, підприємцям, громадським діячам, зокрема, А. Божику, родинам В. Глаголюка, І. Потяка, В. Васкула, В. Пятковського, Д. Гладуняка, А. Попадюка, Ю. Григорчук та ін. Відомості з прізвищами благодійників зберігатимуться для нащадків у музеях м. Коломий, списки доброчинців будуть опубліковані в газеті “Вільний голос”.

Особлива подяка народному депутату світлої пам'яті Андрієві Іванчуку, який оплатив гонорар авторові пам'ятника.

Як член оргкомітету, Товариства “Просвіта” й Всеукраїнського товариства “Покуття” В. Глаголюк наголосив, що пам'ятник споруджений без бюджетних асигнувань, втім, оголосив подяку голові міста Богданові Станіславському, міським службам за організацію всіх робіт, пов'язаних з благоустроєм площі, підготовку до урочистого відкриття.

До присутніх звертався й голова Богдан Станіславський, вважаючи подію історичною й важливою в такий складний для громади й цілої України час. Він запевнив присутніх, що влада і далі докладатиме зусиль, аби місто ставало кращим, щоб мешканці й гості почували себе в ньому комфортніше; розвиток освіти й культури стануть в фокусі його уваги. Б. Станіславський вручив нагороди (почесні відзнаки міського голови та подарункові книги-альбому “Коломия: 30 років у Незалежній Україні”) Михайлові Дмитріву, Богданові Гульчій, грамоти міської ради Василю Шуру, Ігорю Давідову та Павлу Зенюкову (усі з Київщини) за сприяння й фінансову допомогу в придбанні гранітних плит, ливарні роботи, пов'язані з виготовленням пам'ятника. Посмертно вручено Подяку від міської ради родині світлої пам'яті Андрія Іванчука.

Свято запам'яталося всім. Давно ми так людно не збиралися. Характерним для нього було те, що виступи гостей тісно поєднувалися з піснями-присвятами Василю Стефанику “Покутська земле” й “Покутський край” у

виконанні хору Городенківського міського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка (керівник Василь Гульгай).

Артистично був виконаний уривок з новели “Камінний хрест” просвітянином, краєзнавцем з Коломиї, керівником народного аматорського фольклорного колективу с. Торговиця Городенківської об’єднаної територіальної громади Іваном Липчуком.

Патріотичною піснею “В Україну не стріляйте” у виконанні зразкового ансамблю “Барва” ліцею № 1 імені Василя Стефаника (керівник Любов Керничук) торжество закінчилося.

Мешканці краю ще довго не розходилися, фотографувалися; здавалося, що кожен на згадку хотів мати світліну біля пам’ятника Стефанику.

Довга дорога пам’ятника на Покуття

Досі невідомо, хто подав у 1971 р. ідею зведення пам’ятника письменнику-новелісту в м. Коломия.

Ще в середині 1960-х рр. школа № 1 набула статусу середньої, на початок 70-х рр. вона була однією з кращих у місті. Популярністю користувалися свята “За честь школи” (вперше проведене у 1967 р., надалі стало традиційним); була відкрита постійна виставка “Вони вчилися у нашій школі”. На свята запрошували випускників колишньої гімназії й школи Р. Іваничука, Д. Павличка, В. Косташука, сина В. Стефаника Кирила, письменника Т. Мигалю, викладачів вишів, які її закінчували. Тодішній директор Олександр Лукасевич став клопотати перед керівництвом міста, області, й республіки про добудову школи, де мали розмістити ідальню, спортивний зал, актову залу, декілька класних кімнат. На початку 70-х рр. питання зрушилося з мертвої точки, коли до справи долучився заступник голови Ради Міністрів УРСР, академік Петро Тимофійович Тронько, який в минулому працював в органах влади Івано-Франківської області. Поряд з будівельними справами директор мобілізував педколектив на роботу щодо присвоєння школі імені Василя Стефаника, беручи до уваги наближення 100-літнього ювілею з дня його народження. Ця ідея знайшла підтримку серед міської й обласної влади. Постановою Ради Міністрів України СШ № 1 було присвоєно ім’я письменника-новеліста. Ця звістка надихнула колектив на організацію класу-музею письменника та велику виставку “Вони вчилися в нашій школі”.

14 травня 1971 р. до Коломиї приїхало багато гостей, серед них відомі письменники (колишні гімназисти) Дмитро Павличко, Роман Іваничук, Ярослав Дорошенко, члени родини Стефаників. Постановою Ради Міністрів УРСР привіз Петро Тронько. На фасаді школи урочисто відкрили меморіальну таблицю з білого мармуру “В цій школі в 1883–1890 роках навчався видатний український письменник-демократ Василь Стефаник. Встановлено на честь сторіччя з дня його народження. Травень 1971 р.” (як бачимо, напис “гімназія” проігноровано), а поруч (з лівого боку від центрального входу) — іншу, з написом: “В цьому будинку навчались видатні українські письменники, публіцисти, революціонери Василь Стефаник, Лесь Мартович, Марко Черемшина, Мирослав Ірчан, Михайло

Павлик, Степан Мельничук, Петро Козланюк” — із зазначеними роками навчання.

Від учнівського колективу тоді виступила майбутня лавреатка літературної премії імені Василя Стефаника, громадська діячка й поетеса Ольга Бабій.

Петро Тронько відзначив колектив школи в особі її директора за добре поставлену роботу довкола вшанування Василя Стефаника й інших знаних українців (випускників гімназії), запевнивши, що докладатиме зусиль для добудови школи, бо особисто побачив умови, в яких працюють вчителі.

Автор цих рядків неодноразово мав змогу у 1980-х — на поч. 1990-х рр. спілкуватися з О. Лукасевичем, який лише з теплою розповіддю про роль академіка П. Тронька в розбудові ЗОШ № 1, підкреслюючи, що йому (О. Лукасевичу) завжди були відчинені

(нині — Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури) постає єдиним вищим навчальним закладом художньої освіти в Україні, який готує фахівців живопису, скульптури, графіки й театрално-декоративного мистецтва, ще такого в його історії не було. Державна екзаменаційна комісія не тільки високо (“відмінно”) оцінила дипломну роботу “Василь Стефаник” випускника скульптурного відділу Михайла Андрійовича Дмитріва, а й рекомендувала Міністерству культури встановити її пам’ятник на малій батьківщині письменника в с. Русів. Планувалося розмістити його біля садиби (меморіального комплексу), де жив й помер митець.

До слова, в селі на той час вже був пам’ятник авторства Василя Сколоздри й Мирона Вендзіловича, відкритий 11 травня 1971 р. Дещо раніше на обійсті В. Стефа-

Соломії Крушельницької і т.п. Вчена рада відхилила її, оскільки дипломникам пропонували виготовляти фігурні композиції лише діячів Партії й уряду, воїнів й партизанів радянсько-німецької війни 1941–1945 рр. Таким чином, студент-випускник Дмитрів отримав завдання виготовити скульптуру, яка б символізувала злиття Десни з Дніпром. Академік В. Бородай наказав йому призупинити роботу, натомість поїхати в с. Русів, обрати локацію й розробити проєкт; з Вченою радою він (В. Бородай) домовився. Про відчуття й переконання, що сповнювали М. Дмитріва під час роботи над пам’ятником, а також про особливості непростого процесу роботи над ним, можна більше довідатися із вищезгадуваної статті Р. Горака.

Після завершення виготовлення пам’ятника постає новий виклик перед автором: з’ясувало-

щини, де пам’ятник досить довго перебуває в занедбаному стані. У травні 2021 р., напередодні святкування 150-нього ювілею письменника, автор пише листа голові міста Коломиї, звернення до керівника Заболотівської ОТГ з метою збереження дорожньої скульптури, звертається до своїх друзів, громадськості. З відкритим листом до мера Коломиї також звертаються лавреати Національної премії ім. Тараса Шевченка, письменники, вчені, громадські діячі (листи додаються). Богдан Станіславський береться з’ясувати ситуацію з пам’ятником і їде у с. Ясенів. Попри те, що колгосп ліквідовано, за пам’ятником ніхто не доглядає, громада (керівництво громади) відмовляється повернути його на малу батьківщину письменника.

Тим часом 24 лютого 2022 р. розпочинається повномасштабна війна московії з Україною, що вносить певні корективи у процес роботи з появою пам’ятника на теренах Коломийщини. З ініціативи правління Коломийського міськрайонного товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка 17 липня 2023 р. було створено громадський комітет зі встановлення меморіальних таблиць відомим письменникам і громадським діячам, колишнім випускникам гімназії: Герою України, лавреату Державної (тепер Національної) премії імені Тараса Шевченка, письменнику-романісту Романові Іваничуку, Герою України, лавреату Державної премії імені Тараса Шевченка, дипломату, поету Дмитрові Павличку, члену ОУН-УПА, колишньому політ’язню, письменнику Євгенові Іваничуку. До складу комітету увійшли: просвітяни й відомі краєзнавці Михайло Андрусак, Василь Глаголюк, Ольга Руданець, Валерій Ковтун, Ярослава Ткачук; ексмери міста Коломиї періоду 1990–2019 рр. Михайло Юзюк, Ігор Довганюк, Віктор Корчинський, Юрій Овчаренко, Ігор Слюзар; теперішній міський голова Богдан Станіславський; директор ліцею № 1 ім. Василя Стефаника Мирослав Граб; відповідальна працівниця управління культури міської ради Оксана Пашник.

Внесено пропозицію голови товариства “Просвіта” Василя Глаголюка розглянути питання про встановлення пам’ятника Василеві Стефанику восени 2023 р. Вирішено, що всі роботи щодо встановлення високохудожніх меморіальних таблиць й пам’ятника вестимуться без використання бюджетних коштів міста шляхом добровільних пожертв й внесків. Відбулося два засідання оргкомітету. Михайло Дмитрів ретельно працював у ливарні над новою версією пам’ятника впродовж майже 4-х наступних місяців у містечку Вишневе (Київська обл.). Креслення й документи попередньої версії збереглися, що з одного боку полегшувало роботу, втім, скульптор прагнув якісно вдосконалити його, тому працював над ним наче вперше, вишукуював гранітні камені в кар’єрах Київщини для постаменту, на якому стоятиме пам’ятник.

Результат роботи комітету не забарився. 1 листопада 2023 р. в Коломиї відбулося театралізоване свято відкриття й освячення багатостраждального пам’ятника Василеві Стефанику. Нарешті мрія художника, скульптора, члена Національної спілки художників України Михайла Дмитріва здійснилася: Василь Стефаник повернувся до Коломиї, вже у бронзі.

Зліва направо: М. Граб, В. Глаголюк, Я. Ткачук, правнучка В. Стефаника Олеся, М. Дмитрів, правнук В. Стефаника Василь, О. Слоньовська, Є. Баран

двері до кабінету П. Тронька в Раді Міністрів у Києві. Він був присутнім також і на відкритті нового корпусу школи.

У 2021 р. до Коломиї, зокрема, навідався внук академіка Тронька, який побував у школі, до будівництва якої приклав свою руку й серце його дідусь.

У наступні роки на всіх ювілейних торжествах завжди говорили, що Василь Стефаник заслуговує бути увічненим у бронзі, величому пам’ятнику.

Під час підготовки до святкування 150-літнього ювілею письменника 14 травня 2021 р. було закладено наріжний камінь на площі навпроти колишньої гімназії (тепер ліцею № 1 імені В. Стефаника) з відповідним написом. Міський голова Богдан Станіславський заповнив громадськість, гостей міста, що пам’ятник буде споруджено через рік.

Про втішні коломиїські новини щодо спорудження пам’ятника Василеві Стефанику дізналися у Києві та Львові друзі Михайла Дмитріва — скульптора з Фастівщини (Київська обл.), уродженця Львівщини. Пригадали давно елопею-замовлення пам’ятника письменнику в с. Русів (Снятинщина, Івано-Франківська обл.).

Дещо згодом вийде стаття Романа Горака “Дорога Михайла Дмитріва” (“Буковинський журнал”, № 4 (122), 2021, с. 183–200). Автор пише, що відколи Київський художній інститут

ника розібрали столу й встановили пам’ятник, виконаний Йосипом Николишином. Але обидва помпезні пам’ятники (один — в центрі села, інший — в садибі письменника) явно не подобалися ні громадськості, ні родині. Вважалося, що пам’ятник біля батьківської хати тимчасовий і згодом його замінять.

До справи взялися сини новелиста: Кирило Стефаник, завідувач музею В. Стефаника у с. Русів, й Семен Стефаник, директор Літературно-меморіального музею Івана Франка у Львові. Вони звернулися з відповідним проханням до голови правління Спілки художників УРСР, академіка, Народного художника України Василя Бородай. Він часто бував на Снятинщині, де йшла підготовка до відкриття музею згодом українському художнику-графіку Василеві Касяну з нагоди 85-літнього ювілею й пам’ятника (його відкрито лише у грудні 1982 р.). В. Бородай погодився на пропозицію братів Стефаників виготовити пам’ятник письменнику до 110-ї річниці з дня народження батька, та через свою постійну адміністративну зайнятість не знайшов часу для реалізації задуму. Цю місію він вирішив передати своєму колишньому студентові Михайлу Дмитріву, пригадавши його пропозицію стосовно дипломної роботи: виготовити фігурні композиції видатних діячів української культури, наприклад Юрія Дрогобича,

що він є сином сотенного Української повстанської армії (УПА) Андрія Дмитріва; приятелював з людьми, які сповідували ідеї Українського буржуазного націоналізму. Водночас автор ніколи особливо не приховував в своїй біографії фактів, які були компрометуючими для того часу.

Зважаючи на те, що пам’ятник був вже готовий, а поставити його в селі через ідеологічно-суб’єктивні проблеми було неможливо, Семен Стефаник скористався своїм становищем й зв’язками й встановив роботу в с. Ясенів Бродівського р-ну (17 км на південь від м. Броди), у колгоспі ім. Василя Стефаника. Уроцистостей жодних не проводили.

4 лютого 2002 р. до голови Національної спілки письменників України Володимира Яворівського надійшов лист від Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури з проханням підтримати встановлення пам’ятника роботи Михайла Дмитріва на батьківщині В. Стефаника. Підписантами були ректор Академії, проф. А. В. Чебикін, завідувач кафедри скульптури В. В. Швецов, керівник майстерні, академік В. З. Бородай. Утім, й цього разу обставини були не на користь скульптора.

Михайло Дмитрів не полишає зусиль повернути свою найкращу роботу під софіти візуальної уваги інтелігенції, громадськості, жителів Покуття й Коломийщини й тим самим забрати його з Львів-

Олександр БАЛАБКО,
письменник, журналіст
Фото автора

Батурин: біль і пам'ять

Минуло 315 років від часу знищення московитами гетьманської столиці

Батурин... Я люблю це місто. Впродовж уже кількох десятиліть щороку відвідую, бо неподалік – батьківщина моєї дружини Люби, та й сам я родом із Чернігівщини. Гетьманський Батурин нагадує мій рідний князівський Новгород-Сіверський, лише там кручі вищі й пам'яток минувшини більше. За ці роки Батурин перетворився з провінційного селища зі скромним музеєм, зачиненим храмом і занедбаним палацом, до спершу зібрань патріотично налаштованої молоді під синьо-жовтим прапором, що викликало острах і жах у забамбулених громадян, – на національний історико-культурний заповідник. Спостерігав за всіма етапами його творення від початку 2000-х років. І досі перед очима – розкопані рів на місці колишньої цитаделі і ряд обвуглених паль, свідків того, що сталося 13 листопада 1708 року...

І ось відтоді минуло 315 літ. 13 листопада 2023-го видалося похмурим і прохолодним. Але наш гурт активу парафіян бахмацького Спасо-Успенського храму на чолі з протоієреєм Володимиром Павлиною завчасно прибув до сусіднього Батурина. А вже сьогодні, можна сказати, історична подія – предстоятель ПЦУ, митрополит Київський і всієї України Епіфаній з численним почтом священників із Києва та Чернігівщини вперше відвідує у цьому статусі гетьманську столицю. Заупокійна літія по вбитих і закатованих мешканцях Батурина почалася на території цитаделі біля пам'ятного хреста з розп'яттям: звідси, з кручі видно сині вигини Сейму, який, за описом свідків, 315 років тому був червоним від крові. Після панахиди сонце прорвало хмари, осяяло хрест, споруди в цитаделі, сеймівські луки, і блаженніший Епіфаній звернувся до присутніх із проповіддю. Він сказав, що уже не одне століття ворог в українців один і той самий – росія. Бо без України вона не може бути імперією, якою марить не одне покоління рашистів.

Речник Генерального штабу ЗСУ Андрій Ковальов зауважив, що іноді серед воїнів на передовій чує одне запитання: чому стало можливим 24 лютого 2022 року? Тож треба нагадувати і

тепер про те, що відбулося в гетьманській столиці. Називаємо це батуринською трагедією, а насправді – це батуринська різня, така ж, як у Бучі, Гостомелі та інших українських містах 2022 року. Розмовляючи з батуринцями, Андрій чув, що багато з них років 40 тому і не знали, що цей край пов'язаний з гетьманом Іваном Мазепою. Що на Гончарівці, де тепер нічого немає, лише поле та хрест у пам'ять про убієнних, за гетьмана був український Версаль – з палацами, водограями, скульптурами. Що Батурин був центром політичного життя Гетьманщини: тут розташовувалися Генеральна військова канцелярія, Генеральний Суд Лівобережної України, це було місто спрямоване на Європу політичної, військової та культурної еліти. Бо радянською владою було заборонено навіть знати про це, а ім'я гетьмана Мазепи – поганьблено тавром зрадника і піддане анатемі. Зате поплічник Петра І князь меншиков іменувався героєм, який знищив "зрадницьке

гніздо". А серед убитих 14 тисяч батуринців, лише менше половини – військові, решта ж – діти, літні люди, жінки, навіть породіллі. Докази цьому – у Музеї археології, що розмістився у будинку церковнопарафіяльної школи. Не пошкодували ті "істинні православні" ні храмів, ні церков, ні цвинтарів.

У кожного з присутніх свій Батурин... У першого заступника голови Чернігівської обласної військової адміністрації Костянтина Мегема він пов'язаний з участю в розкопках у студентські часи. А у народного артиста України, лауреата Національної премії імені Тараса Шевченка, воїна ЗСУ Тараса Компаніченка – з пам'яттю роду і з тим, що далекого 1998 року, коли Батурин лише почав відроджуватися і навіть не мав статусу міста, він створив "Батуринську коліскову", яку співав своїм дітям. І цього дня Тарас під бандуру заспівав її, багатьма вперше почути... Її актуальність вражає:

*Люлі, люлі, синку, виростає в забаву,
Козачеству на славу, воріженькам
в розправу,*

*Люлі-люлі, синку, а-а, а-а...
Сейм свою холодну хвилю б'є у береги,
Обступили наш Батурин кляті вороги.
Та тверда у нас залага й козаки, як стрій
І надія в нас на Бога й в Діві Пресвятій!
Але рано – нагла зрада із пекельних врат!
Пси скажені увірвалися*

*в Божий вертоград.
Плюндрували, мордували,
кров живих пили,
Звіру й птиці на поталу мертвих
оддали...*

*Бог з тобою, спи дитинко, тихо засинай.
І розкляли, і розтлили наш убогий рай.
Притчею в язичех стали ми
в краях чужих
І старцями голосили на річках своїх.
Спи ж моя мала пташинко,
в пору виростає,
Правди Божої Вітчизни ворогу не дай.
І поки бенкет свій правлять нелюди
й люді,
Станеш лицарем на варті і з мечем
в руці...*

Рашистські нелюди й люді правлять свій бенкет і тепер щодня. Та отримують гідну відсіч. Головне нині – не зневіритися, не розчаруватися, а ще – не звикнути до того, що десь там іде війна, а моя хатка – скраю... Тож не забудемо, не пробачимо ні Батурина, ні Бучу, Гостомель, Чернігів, Маріуполь, Ахтирку!.. Помстимося у борні на фронтах, в інформаційній, релігійній і мистецькій сферах! Слава Україні, вічна пам'ять героям усіх поколінь, які полягли за неї...

СЛОВО

Просвіта

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Звернення до наших читачів, передплатників, просвітян

Друзі! Тижневик "Слово Просвіти" – один із небагатьох нині існуючих островів незалежного українського слова в інформаційному морі – за певного "сприяння" нашої влади опинився на межі припинення свого існування. І тільки ми самі, хто любить, шанує і дорожить українським правдивим і об'єктивним словом можемо допомогти "Слову Просвіти". Будь-яка фінансова підтримка видання – це вагомий внесок в українську справу. Тож подаємо Вам наші банківські реквізити:

АТ КБ "ПРИВАТБАНК" (ЄДРПОУ банку 14360570, код банку 305299) відкрито рахунок: № UA26305299000026004036804116; отримувач: ГО "Всеукраїнське товариство "Просвіта" ім. Тараса Шевченка; код ЄДРПОУ: 00031756.

Призначення платежу заповнюється платником так, щоб надати повну інформацію про платіж.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство "Просвіта"
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Ігор ЗОЦ

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова)
Павло МОВЧАН
Микола ТИМОШИК
Георгій ФІЛІПЧУК
Микола ГОЛОМША
Юрій ГАНДЗЮК
Галина ДАЦЮК
Євген БУКЕТ

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Літературна редакторка
Галина ДАЦЮК

Коректорка
Олена ГЛУШКО

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ "Мега-Поліграф",
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на "Слово Просвіти"
обов'язкове.

Індекс газети
"Слово Просвіти" – 30617

Листування з читачами –
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.